STATENS SIVILRETTSFORVALTNING

Justis- og beredskapsdepartementet

Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres dato	Deres referanse	Vår referanse	Vår dato
		2020/1712 VDA	23.11.2020

Høring - Rettshjelpsutvalgets utredning NOU 2020:5 Likhet for loven

Vi viser til Justis- og beredskapsdepartementets høringsbrev av 10. juni 2020 om Rettshjelpsutvalgets utredning NOU 2020:5 Likhet for loven.

Statens sivilrettsforvaltning (SRF) er etatsstyrer av fylkesmannen på rettshjelpsområdet og vergemålsområdet. Vi er i tillegg klageinstans for disse områdene og forvalter tilskuddsordningen for spesielle rettshjelptiltak. Våre kommentarer må også ses i lys av at SRF er ansvarlig for fagområdene voldsoffererstatning og erstatning for straffeforfølgning. I del I gir vi vurderinger av utvalgets overordnede anbefalinger, mens det gis nærmere vurdering og merknader til utvalgets fremstilling i del II.

SRF vil understreke at det er svært positivt at det legges frem forslag om ny og forenklet rettshjelplov. Forslag om å heve inntektsgrensen og innføre differensierte egenandeler er sentrale tiltak for å bøte på svakheter ved dagens ordning. SRF mener dette et tiltak som kan prioriteres uavhengig av utvalgets øvrige anbefalinger.

Vår hovedinnvending til utvalgets anbefalinger er at flere av de prinsipielle problemstillingene ikke er godt nok utdypet eller utredet. Dette kommer særlig til syne i vurderingen av alternative tiltak til advokatbistand, som for eksempel førstelinjetjeneste. Tidligere pilotprosjekter og erfaring fra andre land har vist at brukerne har vært fornøyd og fått løst sine saker med slike typer ordninger. Utvalget mener at hensynet til at reformen må gjennomføres raskt tilsier at en ikke kan anbefale førstelinjetjeneste. SRF mener at utvalgets premiss om at en fremtidig rettshjelpsordning utelukkende bør basere seg på bruk av privatpraktiserende advokater, bidrar til at kanskje mer kostnadseffektive og brukervennlige løsninger ikke blir vurdert på en god nok måte.

Videre gjelder det forslaget om å overføre en betydelig del av rettshjelpkompetansen fra domstolen til forvaltningen. Forslaget reiser både prinsipielle og praktiske problemstillinger som ikke er vurdert.

Når det gjelder organisering av rettshjelpsforvaltningen ser SRF flere fordeler med utvalgets forslag til tiltak som økt bruk av digital informasjon og digitaliserte prosesser. SRF mener likevel at fordelene med dagens ordning hvor kompetansen er lagt til fylkesmannsembetene ikke er godt nok belyst, og stiller spørsmål ved om organisering av en ny enhet er mest hensiktsmessig. For best mulig rettshjelp for midlene ser SRF at det er flere muligheter for å gjøre forbedringer og ivareta nye oppgaver uten at det må foretas organisatoriske endringer.

Postadresse	Kontoradresse	Telefon	Saksbehandler	E-post
Postboks 2105 Vika	Holbergsgate 1	22991325	Vivi Danielsen	vivi.danielsen@sivilrett.no
0125 Oslo	Org. nr.		Direktetelefon	
www.sivilrett.no	986 186 999		22991312	post@sivilrett.no

I denne sammenheng kan det vises til økt effektivisering etter regionreformen, hvor det nå er positive resultater med hensyn til kvalitet og saksbehandlingstid som følge av at embetene har fått økt kompetanse og mindre sårbare fagmiljøer.

Del I: Prinsipielle spørsmål

1. Lovens innretning – ren behovsprøvd lov

Utvalget foreslår i pkt. 9.2 å rendyrke rettshjelploven, slik at den bare gjelder behovsprøvd rettshjelp. Reglene om gratis bistand foreslås flyttet til særlovgivningen, herunder foreslås bl.a. store saksfelt som barnevernssaker og utlendingssaker tatt ut av rettshjelploven.

Det er samtidig foreslått at det skal være en del felles regler i rettshjelploven, og at særlovgivningen skal henvise til disse. Utvalget mener videre at det ikke er noe i veien for at administrative oppgaver knyttet til begge former for rettshjelp legges til rettshjelpforvaltningen, jf. pkt. 13.1. Det synes dermed forutsatt at rettshjelpforvaltningen skal håndtere alle sakene, og at SRF skal være klageinstans.

SRF har i utgangspunktet ingen prinsipielle innvendinger mot å rendyrke rettshjelploven som en behovsprøvd lov. Vi ser at det både vil kunne gjøre rettshjelploven mer oversiktlig, og gi bedre samlet oversikt over regelverket på særområder. Videre kan det være gode grunner for å samle ansvaret for reglene om gratis rettshjelp og ansvaret for budsjettet knyttet til slik bistand. Reglene om gratis rettshjelp kan da i større grad ses i sammenheng med det øvrige regelverket på fagområdet, f.eks. ved forslag til endringer i de prosessuelle reglene på feltet.

Vi finner likevel grunn til å påpeke at en endring som forslått forutsetter en nærmere vurdering av de forvaltningsmessige sidene av forslaget. Vi viser til at Utvalget ikke har vurdert de praktiske eller administrative konsekvensene, herunder hvilken rolle rettshjelpforvaltningen/fylkesmennene, SRF eller de ulike departementene skal ha i saker etter særlovgivningen.

Det hadde i utgangspunktet vært mer ryddig dersom saksområdene ble lagt ut i sin helhet, dvs. at både lovansvar, budsjettansvar og ansvaret for praktiseringen av regelverket ble lagt til et faglig organ underlagt det aktuelle departementet. Når en slik løsning ikke er omtalt, antar vi at det henger sammen med at man på de største og viktigste saksområdene raskt vil bli møtt med «bukken og havresekken» problematikken. Det vil f.eks. bli vanskelig å la faginstansene avgjøre spørsmål om rettshjelp og salær i barnevernssaker og utlendingssaker.

Dersom sakstypene som er foreslått tatt ut av rettshjelploven skal behandles av rettshjelpforvaltningen/SRF, kan det stilles spørsmål om det er mer hensiktsmessig at hjemmelen for rettshjelp fremgår av rettshjelploven. Dette særlig fordi det er foreslått at forvaltningen ikke bare skal behandle saker hvor søker har et ubetinget krav på rettshjelp, men også foreta konkrete skjønnsmessige vurderinger på lik linje med det som gjøres etter rettshjelploven. Rettshjelpforvaltningen og SRF må i så fall forholde seg til og håndheve flere forskjellige regelverk utarbeidet av ulike departement, og man kan miste muligheten for helhetstenkning og harmoni i regelverket.

Et viktig spørsmål i den forbindelse er hvilken rolle ulike departement ønsker å ha på sine fagfelt, og i hvilken grad saker, utbetalinger, salærspørsmål og rundskrivskompetanse blir delegert til rettshjelpforvaltningen og SRF. Selv om det primært er prioriterte saksområder uten behovsprøving som er foreslått tatt ut av loven, er det flere spørsmål knyttet til om disse

sakene faller inn under regelverket eller ikke. Dette er avgrensninger som i dag er kommentert i SRFs rundskriv om fri rettshjelp.

Forslaget reiser også spørsmål av budsjettmessig karakter. I dag er rettshjelpfeltet i sin helhet underlagt Justisdepartementet og SRF får oppdraget og budsjettildelinger derfra. Dersom SRF skal utføre oppdrag for en rekke departement, blir det spørsmål om hvordan dette skal løses i praksis. Vi viser til at andelen saker som hører inn under de ulike departementene er svært forskjellig, og vil variere over tid. Det er derfor en klar fordel om kun ett departementet er ansvarlig for de administrative kostandene knyttet til SRFs behandling av rettshjelpssakene.

Vi mener for øvrig det er tvilsomt om en løsning der reglene om gratis fri rettshjelp utelukkende fremgår av et stort antall særlover med tilhørende forskrifter og rundskriv, gir bedre tilgjengelighet og er mer brukervennlig. Dette bl.a. fordi det er tenkt at særlovene fortsatt skal vise til rettshjelploven når det gjelder fellesbestemmelsene. Både søkere, advokater og rettshjelmyndighetene må da forholde seg til to ulike lover, og ikke én felles lov som i dag. Det er også mer krevende for søkerne å finne frem i omfattende lover som straffeprosessloven og tvisteloven mv. enn i rettshjelploven. Det synes derfor å være mer brukervennlig om rettshjelploven gir en samlet oversikt over all rettshjelp. Dette er likevel ikke til hinder for at særlovgivningen kan inneholde hovedhjemmelen for gratis fri rettshjelp, slik ordning i stor grad er lagt opp allerede i dag.

For å gjøre loven mer oversiktlig kan man eventuelt lage egne kapitler for henholdsvis behovsprøvd og ikke behovsprøvd rettshjelp. På den måten skiller man tydeligere mellom de ulike ordningene, samtidig som man beholder en samlet lov. Loven kunne i så fall hete lov om rettshjelp.

Slik vi ser det er det utvalgets viktigste argumentet for å overføre reglene om gratis rettshjelp til særlovgivningen, at fagdepartementene overtar budsjettansvaret og ansvarliggjøres for pengebruken. Vi er enig med utvalget i at det er et viktig poeng at den som har det faglige ansvaret også har budsjettansvaret, og at det er grunn til å ansvarliggjøre etater som bruker en vesentlig del av den samlede rettshjelpen. Vi mener derfor det bør ses nærmere på om det er mulig å ansvarliggjøre «storbrukerne» av rettshjelp uten å måtte rendyrke rettshjelploven som en behovsprøvd lov. Vi antar at dette vil kunne gjøres ved at det opprettes nye budsjettkapittel (underposter) på rettshjelpfeltet slik at man belaster fagdepartementene direkte. Rettshjelpforvaltningen kan i så fall belaste ulike kapittel avhengig av sakstype.

Utvalget gir uttrykk for at en rendyrking av rettshjelploven vil styrke den behovsprøvde fri rettshjelpen. Forslaget innebærer likevel ikke i seg selv at blir mer penger til den behovsprøvde rettshjelpen. Ved å ta ut saksfelt fra rettshjelploven vil det måtte skje en budsjettoverføring fra Justisdepartementet (kap. 470) til de departementene som er ansvarlig for særlovgivningen. Vi finner her grunn til å fremheve at det er de foreslåtte innsparingstiltakene (prosessuelle endringer) på f.eks. barnevernsfeltet som primært vil føre til innsparinger, og disse vil kunne skje uavhengig av om saksfeltet tas ut av rettshjelploven.

Utvalget har for øvrig ett poeng i at reglene om gratis rettshjelp bør ses i sammenheng med det øvrige regelverket på fagområdet. Dette oppnår man imidlertid allerede ved at forslag til endringer som får betydning for rettshjelpen sendes på høring.

Dersom man velger å skille lovverket som foreslått, er det viktig at det trekkes klare linjer mellom fagdepartementenes og SRFs rolle. Det er f.eks. uheldig om det er uklart for brukerne hvor de skal henvende seg, og hvem som skal uttale seg om forståelsen av regelverket. Det kan da bli vanskelig å få samlet oversikt og ensartede svar.

Videre mener vi at det bør vises konkret til hvilke bestemmelser i rettshjelploven som er ment å komme til anvendelse i saker etter særlovgivningen. Forslaget om at «reglene i rettshjelploven gjelder så langt de passer» vil skape uklarhet når det gjelder hvilke bestemmelser som skal gjelde i de ulike sakstypene, herunder hvem som skal bestemme dette. Vi mener det bør kunne vises direkte til de aktuelle bestemmelsene, idet det kun gjelder et meget lite antall.

2. Hvem skal gi rettshjelp etter loven

Utvalget foreslår at rettshjelpsordningen fortsatt skal basere seg på kjøp av tjenester fra privatpraktiserende advokater, jf. pkt.12.3. Det er ikke foreslått større bruk av rettshjelpskontorer eller innføring av en førstelinjetjeneste, jf. kap. 14. Det er videre anbefalt at tilskudd til spesielle rettshjelptiltak skal ligge på dagens nivå, jf. kap. 15.

SRF er enig i at privatpraktiserende advokater fortsatt bør ha en rolle i rettshjelpsordningen. Vi vektlegger da særlig behovet for et landsdekkende tilbud. Vi er også enig med utvalget i at det er store svakheter ved dagens ordning, og at endringer (særlig økte inntektsgrenser og differensierte egenandeler) derfor bør gjennomføres raskt. Vi mener likevel at det er nødvendig å vurdere andre løsninger i tillegg til bruk av privatpraktiserende advokater. Dette fordi dagens ordning er meget kostbar, men likevel ikke gir mange nok god nok hjelp. Vi har i den forbindelse merket oss at utvalgets primære forslag innebærer en utgiftsøkning på 22 % (fra ca. 700 mill.). I tillegg kommer store utgifter til heving av den offentlige salærsatsen. Utvalget har ikke beregnet kostnadene ved en slik heving, men legger likevel til grunn at en økning i salærsatsen er nødvendig for at tilstrekkelig mange kompetente advokater vil påta seg oppdrag etter rettshjelploven.

Vår erfaring er at det ikke er nødvendig eller hensiktsmessig å bruke advokat i alle saker som bringes inn i rettshjelpsystemet. Det kan dreie seg om enkle problemer, som kan løses raskt og uten slik bistand. I noen saker kan konfliktnivået øke ved bruk av advokat, og saken kan vidløftiggjøres ved at advokatbistand kan virke prosessdrivende. Bruk av advokater bidrar da ikke til at saken løses på et tidligst mulig stadium, og er derfor heller ikke til det beste for klienten. Vi har merket oss at utvalget forutsetter at timebruken vil bli begrenset av klientens betalingsvillighet. Vi mener imidlertid at man ikke kan forutsette at rettshjelpbrukere generelt vil forstå nytteverdien av hver enkelt rettshjelptime, og vil ha begrenset mulighet til å begrense advokatens tidsbruk. Dette er nærmere omtalt under våre merknader til forslaget om hvor mange rettshjelptimer som skal gis.

Terskelen for å oppsøke advokat er for øvrig høy for en del. Dette blir til dels avhjulpet gjennom bistanden som gis av rettshjelptiltakene. Disse tiltakene omfattes imidlertid ikke av loven, og skal kun være et supplement til den alminnelige rettshjelpen. Heller ikke forslaget om at rettshjelpforvaltningen skal gi enkel veiledning, vil avhjelpe behovet for enklere juridisk bistand.

SRF mener at alternative rettshjelpsordninger ikke er vurdert i den grad det er forutsatt, og som er nødvendig for «å få mer rettshjelp for pengene». Vi har i den forbindelse bl.a. merket oss at det i mandatet pkt. 3.3 fremgår at «Med det formål å styrke rettsikkerheten og tilrettelegge for en mer effektiv bruk av midler, skal utvalget vurdere alternative måter å organisere rettshjelpen på. Herunder skal utvalget vurdere om det bør etableres nye offentlige rettshjelpskontorer for å overta hele eller deler av den rettshjelpvirksomhet som i dag utøves av private advokater og rettshjelpere». Utvalget skal også vurdere bl.a. tiltak i form av advokatlister, anbudsordninger, større bruk av rettshjelptiltakene mv.

Vi har registret at utvalget i overraskende liten grad har vurdert slike alternative løsninger. I utredningens pkt. 12.3 har man raskt landet på fortsatt bruk av privatpraktiserende

advokater, uten noen inngående diskusjon eller nærmere utredning av alternativer. I pkt. 14 er det uttalt at en ordning med førstelinjetjeneste vil kunne sikre at mange enkle juridiske problemer blir løst, og at man kan spare utgifter til rettshjelp etter loven. Utvalget foreslår likevel ikke at det opprettes en slik tjeneste, fordi det er store svakheter med dagens lov som bør endres raskt, og de begrensede midlene bør brukes til dette. Det er ikke vurdert hvordan en slik tjeneste kan organiseres, kostnadene ved dette eller effekten for brukerne.

Vi ser at Utvalget har hatt begrenset med tid til å gjøre slike omfattende vurderinger. Av hensyn til brukerne og av samfunnsøkonomiske hensyn er det likevel uheldig at man ikke i større grad har vurdert alternative ordninger. Målet må fortsatt være å finne løsninger hvor man kan få mer rettshjelp for pengene, enn ved i hovedsak å kjøpe tjenester fra privatpraktiserende advokater. Dette er som nevnt en dyr og ikke alltid like egnet modell. Slik vi ser det bør man parallelt utrede muligheten for å etablere rettshjelpskontorer eller førstelinjetjeneste i de største byene f.eks. etter modell av kontoret for fri rettshjelp i Oslo, eller etter modell fra Finland der man benytter fast ansatte jurister. Vi er ikke enig med utvalget i at det bør være avgjørende at personer i og utenfor ordningen skal ha tilgang til samme type bistand, og at rettshjelpsordningen derfor utelukkende bør basere seg på bistand fra privatpraktiserende advokater. Vår erfaring er som nevnt at mange har behov for enklere juridisk veiledning i saker som det ikke er hensiktsmessig å bringe inn i et ordinært advokatspor. Det er heller ikke ønskelig at advokatene skal stå fritt til å avvise svakerestilte klienter, som det er utfordrende å bistå.

I saker hvor det åpenbart er nødvendig med advokatbistand bør brukerne fortsatt ha mulighet til å benytte slik hjelp. Det bør likevel vurderes nærmere om kostnadene kan reduseres ved at oppdrag etter rettshjelploven legges ut på anbud, eller forbeholdes en begrenset gruppe advokater (advokatlister). Eventuelt at offentlige kontorer inngår kontrakter med privatpraktiserende advokater. I prinsippet vil slike løsninger kunne føre til spesialisering og effektivisering blant advokatene, og følgelig også lavere tidsbruk og utgifter.

Når det gjelder rettshjelptiltakene vil vi bemerke at vi er enig med utvalget i at disse i utgangspunktet skal være et supplement til rettshjelp etter loven, jf. pkt. 15.1. Det kan likevel være grunn til å vurdere om det er hensiktsmessig å gi rom for å videreutvikle og satse mer på enkelte tiltak. Det vises til at flere av tiltakene gir mye rettshjelp for pengene, og at de når mange som faller utenfor den alminnelige ordningen. Flere av tiltakene oppgir at de har mange potensielle klienter som må avvises pga. manglende kapasitet. Det vises i den forbindelse til at ingen av tiltakene i dag får den støtten de ber om. For øvrig må det antas å bli større etterspørsel etter disse tjenestene ved eventuell innføring av nytt egenandelssystem, der egenbetalingen vil øke, også for de med dårligst råd. Vi er ellers enig i anbefalingene om at ordningen skal være åpen og at tilskuddene bør gis for flere år av gangen, for å sikre større forutsigbarhet for tiltakene, jf. pkt. 15.3.

3. En samlet rettshjelpforvaltning

Utvalget foreslår i pkt. 13.1 å opprette en samlet rettshjelpsforvaltning som ivaretar de fleste oppgavene knyttet til rettshjelpsordningen. Det er ikke gitt anbefalinger om hvordan rettshjelpforvaltningen bør organiseres, men det er uttalt at man enten kan opprette et nytt organ eller legge funksjonene til et eksisterende organ, f.eks. Fylkesmannen i Vestland. Det er foreslått at SRF fortsatt skal være klageinstans for vedtak som rettshjelpforvaltningen treffer i første instans.

SRF ser at det kan være enkelte fordeler med å samle rettshjelpforvaltningen. Vi mener likevel at det er flest grunner som taler for at fylkesmannsembetene fortsatt skal behandle søknader om fri rettshjelp i første instans. Vi vil i utgangspunktet bemerke at den overordnede rettshjelpforvaltningen allerede er samlet i SRF, og at vår rolle kan

videreutvikles til å ivareta de behov utvalget har skissert. Videre mener vi at gode grunner tilsier at førsteinstansen skal være nærmere brukerne og lokale forhold.

SRF vil fremheve viktigheten av likeverdige offentlige tjenester i hele landet. Dagens løsning gir flere brukere muligheten til å få hjelp og veiledning der de bor. Det varierer hvor mange som oppsøker embetene ved personlig fremmøte, men det er som regel de mest ressurssvake med størst behov for bistand. Mange av disse opplever at terskelen for å gå direkte til advokat er høy. For denne gruppen er det viktig med et lokalt tilbud. Mange opplever det også enklere å ta kontakt med en etat i nærområdet, som de kjenner til. Den nærhet til brukerne som man mister ved en eventuell sammenslåing, vil være særlig uheldig for de ressurssvake brukerne.

Det er videre SRFs mangeårige erfaring at det er positivt med gode fagmiljøer med lokal forankring, som raskt fanger opp lokale utfordringer. Embetene kjenner det lokale miljøet, og har kunnskap om advokatene som bistår etter ordningen. Dette gjør det bl.a. mulig med effektiv oppfølgning, målrettet informasjonsvirksomhet og kontroll der det er nødvendig. SRF erfarer at fylkesmannsembetene har gode rutiner på disse områdene. Vi mener videre det bør vektlegges at fylkesmannsembetene har opparbeidet seg omfattende kompetanse på fagfeltet, og at de gjennomgående leverer gode resultater. SRF har også gjennom mange år etablert et nært samarbeid og en god faglig dialog med fylkesmannsembetene. Dette bl.a. gjennom vår etatsstyring av embetene. Dette er forhold som vil være viktige ved implementering av et nytt regelverk, og som kan intensiveres ved behov.

Dagens ordning gir for øvrig stor grad av fleksibilitet ved variasjoner i saksinngangen, slik vi bl.a. har sett de siste årene. Fylkesmannsembetene har i denne situasjonen hatt anledning til å omprioritere ressursene, herunder allokere ressurser til andre fagfelt med større behov. En samlet etat vil ikke ha denne muligheten, og vil være avhengige av å benytte midlertidige ansatte/engasjement for å kunne nedbemanne ved en reduksjon i saksinngangen. Utstrakt bruk av midlertidige stillinger er lite gunstig, særlig i en situasjon hvor man skal bygge opp et nytt kompetent fagmiljø.

Det må videre legges til grunn at det vil bli kostbart og tidkrevende å etablere en ny etat. Vi har merket oss at utvalget ikke har beregnet de økonomiske eller administrative konsekvensene ved forslaget. Nyetableringer som den foreslåtte innebærer nødvendigvis en omfattende og ressurskrevende prosess. En sentralisert løsning vil også genere behov for et stort antall jurister. Det vil kunne by på utfordringer å få tilgang til tilstrekkelig og stabil kompetanse dersom etaten etableres på et mindre sted. Dette tilsier at dersom en sentralisert førstelinje ble etablert, så ville den måtte lokaliseres i et område med tilstrekkelig rekrutteringsgrunnlag for jurister.

SRF mener samlet sett at fordelene ved en sentralisert rettshjelpsforvaltning ikke er så store at de overskygger ulempene ved en slik løsning. Vi viser her til at det er fullt ut mulig å gjøre forbedringer og ivareta nye oppgaver på en god måte innenfor dagens system.

SRF finner grunn til å fremheve at man som følge av sammenslåingen av fylkesmannsembetene allerede har foretatt en ikke ubetydelig grad av effektivisering. Ved at antall embeter er nesten halvert, har man fått større fagmiljøer og mindre sårbarhet. Det har resultert i økt kompetanse, bl.a. som følge av et større volum saker og at flere jobber med samme fagfelt. Vi har registrert at kvaliteten på vedtakene er forbedret i flere fylker. Videre har sammenslåingen bidratt til større grad av rettslikhet og mer lik saksbehandlingstid.

Det har i den senere tiden også vært mer regionalt samarbeid. Dette bl.a. som følge av flere regionale rettshjelpssamlinger i regi av SRF, og interne initiativ embetene imellom. SRF opplever at embetenes følger de gitte retningslinjene, og at praksis er ensartet i den grad det er mulig ved praktisering av det skjønnsmessige regelverket. Et detaljert rundskriv,

kunngjøring av vedtak på Lovdata og en nær dialog mellom SRF og embetene, har i stor grad avhjulpet utfordringer med ulik praksis. Dette arbeidet kan og bør videreutvikles, særlig i forbindelse med innføring av nytt regelverk. Det samme gjelder arbeidet med økt kompetanse og kvalitet.

Vi har merket oss at et av argumentene for en samlet etat er at rettshjelpforvaltningen skal ha ansvaret for en offentlig landsdekkende nettportal/søkeside, hvor man bl.a. skal få svar på om de økonomiske vilkårene for rettshjelp er oppfylt, jf. utredningens pkt. 13.2. Til dette vil vi bemerke at denne oppgaven vil kunne ivaretas fullt ut ved å lage en felles nettportal som alle embetene har tilgang til, og som driftes av FMFA eller SRF. SRF er for øvrig enig i at saksbehandlingen i større grad bør digitaliseres, jf. pkt. 19.2.3.

Det er også foreslått at etaten skal gi enkel rådgivning på søkestadiet, herunder at den skal betjene en chattetjeneste. Vi viser til at en slik tjeneste vil kunne legges til ett større fylkesmannsembete, eventuelt kan oppgaven deles mellom personer tilknyttet et par embeter. Tjenesten skal være elektronisk, og det har derfor ingen betydning hvor i landet rådgiverne er lokalisert. Det viktige er at de har tilstrekkelig kunnskap og erfaring, hvilket ansatte hos fylkesmennene allerede har.

Utvalget har videre foreslått at rettshjelpforvaltningen skal ha ansvaret for å evaluere rettshjelpsordningen, jf. pkt. 13.3. Forutsatt at rettshjelpmyndighetene skal evaluere ordningen mener vi at SRF, som overordnet rettshjelpsmyndighet, bør ha ansvaret. Tilsvarende gjelder ansvaret for samlet statistikk.

Vi har for øvrig merket oss at utvalget mener at en samlet rettshjelpforvaltning er bedre egnet til å overta oppgaver som i dag ligger i domstolen, jf. pkt. 19.2.6. Som det fremgår i pkt. 4 nedenfor ser vi flere betenkeligheter med forslagene til kompetanseoverføring fra domstolen til forvaltningen. Vi mener uansett at en slik overføring ikke er avhengig av at rettshjelpforvaltingen samles. Hensynet til rettslikhet vil kunne ivaretas ved at domstolens saker legges til ett embete. Ellers vil en ordning der sakene fordeles geografisk på alle embetene også innebære en vesentlig reduksjon i antallet som behandler rettshjelpssaker, sammenlignet med dagens ordning. Vi viser til at sakene i dag behandles av et stort antall dommere over hele landet. Det må også legges til grunn at SRF vil få en mer sentral rolle og følge opp domstolens saker i større grad enn det vi i dag har hatt muligheten til. For øvrig må det kunne stilles krav om et bedre statistikksystem i domstolene, uavhengig av om rettshjelpforvaltningen samles og får ansvaret for denne oppgaven.

4. *Kompetansefordelingen mellom forvaltningen og domstolen*

Utvalget har i pkt. 19.2.6. foreslått at forvaltningen skal behandle flere skjønnsmessige spørsmål, herunder overta enkelte oppgaver fra domstolen. I følge forslaget skal domstolen bare innvilge rettshjelp når de økonomiske vilkårene er oppfylt og det er klart at saken er prioritert etter loven. Dersom søknaden reiser vanskelige eller skjønnsmessige vurderinger, f.eks. om saken faller inn under de prioriterte sakene eller om det er urimelig å innvilge rettshjelp, er det foreslått at saken skal overføres til rettshjelpforvaltningen.

Det er også forslått at domstolenes avslag på søknad om rettshjelp ikke lengre skal kunne ankes, men skal bringes inn i forvaltningssporet gjennom en overføring av saken til rettshjelpforvaltningen. I tillegg foreslås det at forvaltningen skal behandle søknader om å få innvilget bistand utover det taket domstolen har fastsatt, herunder skal forvaltningen kunne fravike et øvre tak på 50 timer, jf. pkt. 20.3.7.

SRF ser at en oppgaveoverføring fra domstolen til forvaltningen ville kunne bidratt til å gi en bedre oversikt og mer lik praksis. Vi mener likevel at dette kan oppnås på andre og bedre

måter enn ved en slik kompetanseoverføring. SRF har flere innvendinger av både prinsipiell og praktisk karakter.

SRF mener for det første at det er prinsipielt uheldig at forvaltningen skal overprøve domstolens avgjørelser. Vi vil understreke at domstolen kjenner saken, parten og advokaten og derfor har langt bedre forutsetninger enn forvaltningen for å ta stilling både til behovet for rettshjelp og omfanget av bistanden (nødvendig timebruk). Videre har domstolen tilgang til alle sakens dokumenter, og vil kunne se saken fra begge sider. Forvaltningen har på sin side begrensede muligheter til å overprøve domstolen, og det kan stilles spørsmål ved om man i realiteten vil oppnå en reell overprøving ved at forvaltningen skal ta stilling til saker som har vært behandlet av domstolen. Ved en søknad eller klage til forvaltningen vil saken kun belyses fra søkers side, hvilket gjør det vanskelig å foreta en samlet vurdering av om saken er støtteverdig. Videre forutsetter Utvalget at det skal legges vekt på domstolens synspunkter i saken. Vår erfaring er at det generelt skal mye til før forvaltningen går imot domstolens eller fylkesnemndas synspunkt, fordi disse har førstehånds kjennskap til saken og har møtt parten og advokaten.

Vi mener videre at et system der domstolen skal behandle et utvalg prioriterte saker og forvaltningen de resterende sakene, ikke fremstår som brukervennlig. Et slikt system vil være uoversiktlig og by på praktiske utfordringer. Det er bl.a. uklart hvordan prosessen/saksgangen mellom forvaltningen og domstolen skal foregå. Tilsvarende gjelder for øvrig prosessen mellom forvaltningen og advokaten/søker på rettsrådstadiet. Problemet er at det ikke nødvendigvis er klart på forhånd hvem som skal behandle hvilke saker.

I følge forslaget skal domstolen behandle søknaden når de økonomiske vilkårene er oppfylt, og det er klart at saken er prioritert. Dersom søknaden reiser vanskelige eller skjønnsmessige vurderinger, skal forvaltningen behandle den. Spørsmålet blir da hvem som skal ta stilling til om saken er prioritert eller tvilsom. Det er foreslått at alle søknader først skal sendes til forvaltningen, som skal prøve om de økonomiske vilkårene er oppfylt. Dersom det er tilfellet, videresendes saken til domstolen. Det hadde da i teorien vært praktisk om forvaltningen også tok stilling til om saken er prioritert, før den eventuelt sendes videre. Det er på den annen side betenkelig om forvaltningen skal foreta en siling av hvilke saker domstolen skal behandle. Det vil også være unødvendig ressurskrevende om forvaltningen skal sette seg inn i saken før den sendes til domstolen.

Utvalget synes å forutsette at det er domstolen som skal ta stilling til om den skal behandle en søknad om rettshjelp. Det betyr i så fall at saken må returneres til forvaltningen dersom domstolen kommer til at den er tvilsom. I verste fall kan forvaltningen da komme til at saken likevel er prioritert, og måtte returnerer den på nytt. Dette fremstår som en omstendelig prosess, som vil resultere i lengre saksbehandlingstid og økte administrative utgifter, bl.a. ved at to etater skal sette seg inn i samme sak. Vi har merket oss at Utvalget mener at digitale løsninger vil effektivisere oversendelsesprosessen. Vi mener imidlertid uansett at en løsning med delt kompetanse mellom domstolen og forvaltningen, innenfor de prioriterte sakene, ikke er god.

Utvalgets forslag innebærer bl.a. at søkerne og advokatene må forholde seg til flere etater i samme sak. De må f.eks. først søke til forvaltningen, for deretter å forholde seg til domstolen i den videre søknadsprosessen, eventuelt både domstolen og forvaltningen om saken er tvilsom og blir overført mellom instansene. Deretter må de forholde seg til forvaltningen ved en klage. Advokatene må på sin side forholde seg til domstolen om dekning innenfor det foreslåtte timetallet på inntil 50 timer. Dersom advokaten er misfornøyd med timetallet som domstolen har innvilget eller ønsker bistand utover 50 timer, må vedkommende bringe saken inn for forvaltningen. Vi mener at løsninger som dette bør unngås.

Vi vil videre bemerke at også forslaget om at domstolens avslag skal bringes over i forvaltningssporet, vil generere omfattende og ressurskrevende prosesser. Det er ingen grunn til at tre instanser skal behandle en sak om rettshjelp (det søkes til domstolen, ved avslag bringes saken over i forvaltningssporet der rettshjelpforvaltningen behandler den i første instans, før det eventuelt klages til SRF). Det foreslåtte systemet er både mer tidkrevende og kostnadskrevende enn dagens ordning, hvor også ansvarsfordelingen mellom domstolen og forvaltningen er mye klarere.

SRF mener samlet sett at det er gode grunner for å videreføre dagens system der domstolen behandler prioriterte rettshjelpssaker i sin helhet, dvs. at domstolen også tar stilling til om det er urimelig å innvilge rettshjelp. På denne måten unngår man usikkerhet om hvem brukerne skal forholde seg til ved behandling av en sak. Videre vil avgjørelsen bli fattet på best mulig grunnlag, ved at domstolen kjenner den aktuelle saken. SRF mener også at domstolens avgjørelser fortsatt bør kunne ankes, slik at man unngår en tre instans behandling, der forvaltningen overprøver domstolens avgjørelser.

Vi har merket oss at Utvalget mener at det vil gi bedre kontroll, oversikt og mer ensartet praksis om forvaltningen overtar ansvaret for de aktuelle sakene. Til dette vil vi bemerke at det må kunne forutsettes at en digitaliseringen av rettshjelpprosessen med bl.a. en samlet nettportal og et felles saksbehandlingssystem, vil gi grunnlag for statistiske data over rettshjelpssakene både i og utenfor domstolen. Det må også kunne settes i verk tiltak som gir mer lik praksis i domstolen, bl.a. i form av en nærmere dialog og opplæring av dommerne i samarbeid med Domstolsadministrasjonen (DA).

Vi vil for øvrig bemerke at dersom man først skal foreta en så omfattende kompetanseoverføring fra domstolen til forvaltningen som den foreslåtte, vil det være mer ryddig om alle avgjørelser om rettshjelp ble lagt til forvaltningen. Vi vil likevel ikke anbefale en slik løsning fordi forvaltningen ikke har de beste forutsetningene for å fatte avgjørelser i prioriterte rettshjelpssaker. Vi viser til at domstolen kjenner saken og får den belyst fra begge sider, hvilket er en viktig forutsetning for å kunne ta stilling til om saken er støtteverdig. Oppgaven med å forhåndsfastsette et timetall for nødvendig bistand og selve salærfastsettelsen må for øvrig uansett ligge i domstolen.

Del II: Øvrige forslag

Vi vil i det følgende kommentere utvalgets øvrige forslag tematisk i kronologisk rekkefølge, basert på kapittelinndelingen i utredningen.

Den nye rettshjelplovens formål og lovens subsidiaritet (kap.10)

Utvalget mener at formålet med rettshjelploven bør være å sikre at alle har tilgang til nødvendig rettshjelp i saker av stor velferdsmessig betydning. Det fremgår av forslag til ny formålsbestemmelse i § 1, at loven skal legge til rette for at alle får mulighet til å identifisere og ivareta sine rettslige interesser.

SRF er enig i dette utgangspunktet, men er usikker på om den nye formuleringen «*identifisere*» sine rettslige interesser innebærer at det ikke lengre skal stilles krav om at bistanden må gjelde en konkret og aktuell tvist. Merknadene til § 1 indikerer at loven også skal omfatte ren rettighetsinformasjon. I dag faller generell orientering eller vurdering av potensielle fremtidige problemstillinger utenfor det rettshjelploven er ment å dekke. Det bør klargjøres om det er ment å gjøre en endring på dette punktet. I så fall vil det innebære en betydelig utvidelse av lovens dekningsområde.

Utvalget foreslår å videreføre prinsippet om lovens subsidiære karakter, dvs. at det ikke gis støtte til rettshjelp dersom behovet for rettslig bistand kan dekkes gjennom andre ordninger eller tilbud. I merknadene til ny § 2 (2) er forsvarer- og bistandsadvokatordningen og det offentliges veiledningsplikt nevnt som eksempler. At det finnes andre ordninger eller tilbud som er ment å dekke behovet for bistand, er ifølge utvalget ikke tilstrekkelig til å avslå søknader om støtte. Det avgjørende er om bistanden som tilbys, er tilstrekkelig til å sikre at den enkelte kan identifisere og ivareta sine rettslige interesser. For øvrig regnes ikke støtte som nødvendig dersom andre ordninger eller tilbud, f.eks. forsikringer dekker utgifter til rettshjelp.

SRF er helt enig i at subsidiaritetsprinsippet bør videreføres. Dette er et grunnleggende prinsipp i rettshjelpsordningen, og det er av stor praktisk betydning i behandlingen av søknader og klager. Vi mener på denne bakgrunn at ordlyden i ny § 2 (2) ikke gir tilstrekkelig veiledning, når det kun sies at støtte ikke er nødvendig dersom behovet for bistand kan dekkes gjennom andre ordninger eller tilbud.

Dagens system hvor de mest aktuelle alternative ordningene er positivt nevnt, har gode grunner for seg. Den gir god informasjon til søkerne, gir forutberegnelighet og gjør at forvaltningen unngår unødvendige søknader. Videre gir det mulighet til å avslå en søknad med en enkel og konkret begrunnelse. Vi er oppmerksom på at det finnes en rekke alternative ordninger, og at det ikke er ideelt å ramse opp enkelte av disse. På den annen side er de ordningene som er positivt nevnt i gjeldende lovs § 5 første ledd de som i praksis kommer til anvendelse. Vår erfaring er at denne oppramsingen dekker de klart mest aktuelle alternativene.

Vi ser det som særlig viktig at loven klart avgrenses mot saker etter forsvarer- og bistandsadvokatordningen. Det er i praksis lagt til grunn at dersom det er etablert en særskilt ordning/dekningsmulighet som har til formål å uttømmende dekke nødvendig juridisk bistand på et bestemt område, kan ikke rettshjelploven benyttes som et supplement til slike ordninger. Dette gjelder bl.a. for straffeprosesslovens bestemmelser om rett til bistandsadvokat og forsvarer. På dette området har lovgiver uttrykkelig bestemt at straffeprosessloven uttømmende regulerer borgernes rett til nødvendig juridisk bistand.

Vi har merket oss at utvalget mener at søknader om rettshjelp ikke skal avslås med den begrunnelse at det finnes andre ordninger eller tilbud som er ment å dekke behovet for bistand. Det avgjørende er om bistanden som tilbys, er tilstrekkelig til å sikre at den enkelte kan identifisere og ivareta sine rettslige interesser. Vi stiller spørsmål ved om dette skal forstås slik at rettshjelp skal kunne komme inn som et supplement også i straffesaker hvor det ikke oppnevnes forvarer eller bistandsadvokat. Etter vårt syn har lovgiver på dette området bestemt hvilke straffesaker som gir en slik rettighet. Rettshjelpsordningen bør derfor ikke komme inn som ett tillegg, og i realiteten overprøve dette. En slik ordning vil i så fall bryte markant med den grunnleggende avgrensningen etter dagens rettshjelpssystem, og vil kunne få betydelige økonomiske og administrative konsekvenser.

SRF mener også at det prinsipielt bør tas stilling til om rettshjelpsordningen skal komme inn som et generelt supplement til forvaltningslovens ordning med dekning av sakskostnader etter § 36. Det kan også her stilles spørsmål om denne ordningen uttømmende er ment å regulere borgernes rett til sakskostnader i saker hvor forvaltningen omgjør sitt vedtak. Dette spørsmålet må for øvrig ses i sammenheng med Forvaltninglovutvalgets forslag på om å oppheve bestemmelsen om dekning av sakskostnader.

Problemstillingen er særlig aktuell i saker hvor UNE har omgjort sitt vedtak, men ikke funnet grunn til å dekke sakskostnader. SRF la tidligere til grunn at forvaltningsloven § 36 uttømmende regulerte utlendingens rett til juridisk bistand i slike saker. På bakgrunn av en ombudsmannssak i 2012 ble praksis endret, slik at det ikke lenger er grunnlag for å avslå en

søknad om fri rettshjelp etter rettshjelploven § 5 når klageorganet har kommet til at vilkårene for dekning etter forvaltningsloven § 36 ikke er oppfylt. Tilsvarende er i praksis lagt til grunn når kravet er fremsatt for sent eller det ikke er søkt om dekning av sakskostnader, men det er utvilsomt at utgiftene ikke vil bli dekket. Vurderingen etter skjønnsbestemmelsen i rettshjelploven § 11 tredje ledd byr på store utfordringer i disse tilfellene. Det dreier seg om et større antall saker som det er krevende å sondre mellom, herunder utarbeide gode kriterier for når rettshjelp eventuelt skal innvilges. Det er også problematisk at rettshjelpmyndighetene skal «overprøve» forvaltningen i saker hvor dekning etter forvaltningsloven § 36 er avslått som følge av forhold hos søker. Resultatet av dette har blitt at det føres en meget restriktiv praksis, jf. rettshjelprundskrivet pkt. 6.5.2 bokstav d). Vi ser behov for nærmere retningslinjer for når rettshjelp skal gis i saker som er omgjort av forvaltningen.

Videre mener vi det er behov for å synliggjøre at det offentliges opplysnings- og veiledningsplikt anses som en alternativ dekningsmulighet. Dette er en problemstilling som er aktuell i et stort antall saker, og det er derfor viktig at søkerne får informasjon om at det i utgangspunktet ikke gis rettshjelp i saker der det offentlige har opplysnings- og veiledningsplikt. Det er også viktig at forvaltningen har klare retningslinjer for hvilken praksis som skal føres. I den forbindelse har vi merket oss at utvalget mener at det kun i spesifikke tilfeller bør innvilges rettshjelp i forbindelse med saksbehandlingen i første instans, mens det ofte er unaturlig å bruke veiledningstilbudet som et argument mot å gi støtte på klagestadiet. Dette er i stor grad i tråd med gjeldende praksis. Vi forstår likevel utvalget slik at det i større grad enn i dag skal gis bistand i klagesaker mot forvaltningen. Det er imidlertid ikke gitt signaler om hvilken praksis man her tenker seg.

I dag legges det til grunn at opplysnings- og veiledningsplikten ikke fullt ut dekker klagerens behov for juridisk bistand når det er søkt om fritt rettsråd for å fremme en klage til samme etat som tidligere har behandlet saken. Dette er f.eks. situasjonen når det klages innen NAV-systemet. Tilsvarende er i praksis lagt til grunn når det klages over UDIs vedtak i utlendingssaker som ikke er prioritert etter rettshjelploven. Saken vurderes i slike tilfeller etter skjønnsbestemmelsen i rettshjelploven § 11 tredje ledd. Rettes klagen derimot til et selvstendig uavhengig/eksternt organ, som har en særlig plikt til å følge opp/føre tilsyn innenfor det aktuelle saksfeltet, vil situasjonen som regel være at opplysnings- og veiledningsplikten fullt ut dekker klagerens behov for juridisk bistand. Dette er f.eks. situasjonen ved klage til fylkesmannen eller Statens sivilrettsforvaltning. Om det offentliges opplysnings- og veiledningsplikt gir grunnlag for å avslå søknaden etter rettshjelploven § 5 vurderes for øvrig konkret. I vurderingen legges det vekt på om det er fremlagt opplysninger eller dokumentasjon som tilsier at søker har forsøkt nyttiggjort seg det aktuelle organets opplysnings- og veiledningsplikt, men at organet har forsømt sin plikt overfor søker. Det skal også ses hen til om det er spesielt høyt konfliktnivå mellom søker og organet. Når vedkommende er særlig ressurssvak eller befinner seg i en tvangssituasjon, kan det unntaksvis gis fri rettshjelp også på områder hvor det offentlige i utgangspunktet har opplysnings- og veiledningsplikt. Det vurderes da om søker kan nyttiggjøre seg bistanden fra det offentlige, herunder om søker er i en fysisk eller psykisk tilstand som tilsier at vedkommende kan forholde seg til det offentlige og ivareta sine interesser på en rimelig god måte. Dersom ikke søker selv kan nyttiggjøre seg veiledning, forventes det i utgangspunktet at søker lar seg bistå av familie eller andre nærstående. Vår erfaring er at gjeldende retningslinjer er praktiserbare, og gjør det mulig å komme frem til et rimelig resultat i det enkelte tilfelle. Dersom disse likevel ikke ønskes videreført, bør det gis klare signaler om hvilke praksis som skal følges. Det bør særlig avklares om det fortsatt skal være adgang til å avslå rettshjelp når det klages til et selvstendig uavhengig/eksternt organ.

Vi har for øvrig merket oss at bestemmelsen i gjeldende § 5 annet ledd er fjernet, dvs. at det ikke lengre tydelig fremgår at utgifter utover det som kan dekkes eller erstattes av andre ordninger, kan søkes dekket etter rettshjelploven. Vi antar at en slik adgang er ment å ligge i

formuleringen i ny § 2 (3) om at rettshjelp ikke regnes som nødvendig dersom behovet for bistand kan dekkes gjennom andre ordninger eller tilbud. Vi forstår dette slik at det da skal anses nødvendig dersom behovet ikke *fullt ut* dekkes av andre ordninger. Dette bør etter vårt syn komme klarere frem. Dagens formulering om at utgifter utover det som dekkes eller erstattes av andre ordninger, kan søkes dekket etter rettshjelploven bør beholdes. Formuleringen bør likevel endres slik at det fremgår at utgiftene kan dekkes helt eller delvis.

Det bør for øvrig avklares i hvilket omfang forsikringsegenandeler fortsatt skal kunne dekkes. Det vises bl.a. til at dekning av forsikringsegenandelen på rettsrådsstadiet i dag er knyttet opp til stykkprisbetalingen. Når denne eventuelt fjernes blir det spørsmål om egenandelen skal kunne dekkes opp til taket på 15 timer eller om den skal dekkes i sin helhet. Det kan også med fordel gis retningslinjer om i hvilken grad utgifter utover det forsikringen dekker skal anses nødvendig etter rettshjelploven.

Informasjon, søknad og innvilgelse (kap. 19)

Under dette punktet vil vi kommentere de deler av kapittel 19 som ikke er omtalt ovenfor i del I punkt 3 og 4, om henholdsvis en samlet rettshjelpforvaltning og kompetansefordelingen mellom forvaltningen og domstolen.

Utvalget har foreslått at dagens regler om etterbevilling av rettshjelp fjernes, herunder også muligheten for å søke om betinget fri rettshjelp.

SRF støtter dette forslaget til forenkling. Vi viser til at det er klientens situasjon når oppdraget begynner som bør danne grunnlag for vurderingen av behovet for rettshjelp. Det må også kunne forutsettes at klienten har kunnskap om rettshjelpsordningen på dette tidspunktet, fordi advokatene har en plikt til å informere om denne ved oppstart. Det er derfor ingen gode grunner til å vente med å søke om bistand til etter at saken er avsluttet. På den annen side må det være anledning til å søke så lenge saken pågår. I dag kan det i realiteten søkes om rettshjelp lenge etter at saken er ferdig. Dette skaper store utfordringer med hensyn til beregningen av om de økonomiske vilkårene er oppfylt. Vi ser det derfor som en stor fordel om loven forenkles på dette området. Vi ser heller ikke at det er gode grunner for å beholde ordningen med betinget fri sakførsel. Dette er et system som utelukkende er i advokatens, og ikke i klientens interesse.

Utvalget argumenterer for at søkeren bare må pålegges å gi den minimumsinformasjon som er nødvendig for å ta stilling til om vilkårene for rettshjelp er oppfylt.

SRF er i utgangspunktet enig i dette, og vil bemerke at det i praksis ikke bes om utlån av den underliggende sakens dokumenter i sin helhet. Det er likevel regelmessig behov for spesifikke dokumenter som kan belyse og underbygge sakens karakter og omfang. Dette behovet vil ikke bli mindre som følge av utvalgets forslag om at forvaltningen skal vurdere om saken kan føre frem. En slik vurdering forutsetter tvert imot mer dokumentasjon enn det som i dag generelt kreves. Det er derfor viktig at det ikke nå gis signaler som kan oppfattes slik at det for fremtiden skal være tilstrekkelig kun å gi en kort fremstilling av saken uten nærmere dokumentasjon. Vår erfaring er at det generelt ikke byr på problemer å få fremlagt nødvendig dokumentasjon. Vi opplever likevel regelmessig at enkelte advokater, under henvisning til taushetsplikten, ikke ønsker å legge fram opplysninger som er avgjørende for utfallet av saken. Dette er uheldig da det er i klientens interesse at saken blir tilstrekkelig opplyst. Vi håper derfor at forholdet mellom advokatenes taushetsplikt og opplysningsplikten vil bli avklart i forbindelse med det pågående arbeidet med advokatlovgivningen. Vi har i den forbindelse merket oss at advokatlovutvalget har fremmet et forslag (ny § 27 første ledd) om å gjøre unntak fra advokaters taushetsplikt, slik at advokaten har adgang til å bruke informasjon for å oppfylle oppdraget. Det tydeliggjøres på denne måten at advokaten ikke

bryter taushetsplikten når advokaten representerer klienten, og bruker informasjon for å fremme klientens interesser.

Både SRF og fylkesmannsembetene har lenge sett behovet for en avklaring av om det er i strid med taushetsplikten om advokaten formidler opplysninger fra den underliggende saken, når det fremmes en søknad om rettshjelp. Slik vi forstår forslaget vil det ikke være i strid med taushetsplikten at advokaten gir opplysninger som er nødvendig for å behandle en søknad om rettshjelp. Klienten vil imidlertid uansett kunne løse advokaten fra taushetsplikten, og det er derfor ikke urimelig å stille krav om at en søknad om rettshjelp skal inneholde de opplysningene som er nødvendig for å behandle saken på en forsvarlig måte. Slike krav stilles også i dag, jf. rettshjelprundskrivet pkt. 2.5.

Utvalget legger videre til grunn at rettshjelpsystemet fortsatt bør være tillittsbasert, og at advokatenes etterlevelse av reglene i rettshjelploven bør inngå i Tilsynsrådets kontrollvirksomhet.

SRF er enig i at rettshjelpsystemet i utgangspunktet bør være tillittsbasert, og at Tilsynsrådet for advokatvirksomhet har en kontrollfunksjon også overfor advokater som yter bistand etter rettshjelploven. Vår erfaring tilsier likevel at det bør føres en mer direkte kontroll med advokatenes egeninnvilgelser. Fylkesmannsembetene gjør i dag en viktig jobb på dette området, og avdekker regelmessig at det innvilges rettshjelp selv om vilkårene ikke er oppfylt. Dette er typisk hvor saksforholdet ikke faller inn under de prioriterte sakstypene eller det tidligere er gitt rettshjelp i samme sak. Det faktum at advokatene er kjent med at egeninnvilgelsene kontrolleres må også anses å ha en preventiv effekt. Muligheten for kontroll vil dessuten bli viktigere som følge av forslaget om at advokatene skal få utvidet kompetanse til å innvilge rettshjelp inntil 15 timer.

SRF mener at fylkesmannsembetenes kontrollfunksjon må videreføres. Som forvalter av fellesskapets midler må rettshjelpforvaltningen anses å ha en plikt til å kontrollere at regelverket følges. Vi kan ikke anbefale en ordning der advokatene skal kunne innvilge fri rettshjelp uten at staten har noen kontrollmekanismer, og et slikt system vil vanskelig kunne forsvares ved kontroll fra Riksrevisjonen. SRF mener derfor at den etablerte praksisen med at fylkesmannsembetene kontrollerer advokatenes egeninnvilgelser bør formaliseres. Forvaltningen bør etter vårt syn få en klar hjemmel til å kontrollere egeninnvilgelsene i forbindelse med at advokaten krever salær for det utførte arbeidet. Om alle saker bør gjennomgås eller om det skal tas stikkprøver e.l. kan diskuteres, men forvaltningen bør uansett ha en mulighet til å kontrollere og omgjøre en advokats innvilgelse av rettshjelp.

Utvalget foreslår i ny § 18 (3) at salæret skal kunne tilbakeholdes eller kreves tilbake dersom en advokat har innvilget støtte til rettshjelp til tross for at vilkårene ikke var oppfylt. SRF ser det som positivt at det gis en slik klar hjemmel. Skal denne bestemmelsen ha noe realitet er det likevel en forutsetning at forvaltningen også har hjemmel til å kontrollere og oppheve advokatens innvilgelse, jf. ovenfor. Vi foreslår at § 18 utvides til også å regulere disse forholdene.

For å forenkle dagens refusjonsbestemmelser er det foreslått å fjerne bestemmelsen om at det offentlige kan kreve refusjon av rettshjelpen dersom noen får sin økonomiske stilling vesentlig bedret gjennom bistanden eller den økonomiske situasjonen er vesentlig bedret før rettshjelpen er avsluttet. Vi støtter dette forslaget, og viser til at bestemmelsen meget sjelden anvendes i praksis, og at det byr på store utfordringer å praktisere den.

Vi har for øvrig merket oss at det i forslag til ny § 18 (1) er uttalt at staten har krav på tilbakebetaling av rettshjelpen dersom rettshjelpmottakeren får dekket sine sakskostnader av motparten. Vi mener at ordlyden bør utvides slik at staten også kan tilbakeholde støtten i slike tilfeller. Det vises til at rettshjelpen normalt ikke utbetales før saken er ferdig og

saksomkostningsspørsmålet er avgjort. Dersom motparten dekker sakskostnadene blir ikke rettshjelpen utbetalt, og det blir da ikke spørsmål om tilbakebetaling, men å holde tilbake utbetalingen.

I følge merknadene til § 18 (1) gjelder refusjonsretten også i de tilfeller hvor rettshjelpmottakeren i ettertid har fått dekket sakskostnader etter forvaltningsloven § 36. Dette bør etter vårt syn fremgå klart av loven. Videre er det viktig at det vurderes nærmere hvordan tilbakebetalingen skal administreres, herunder hvilke muligheter rettshjelpforvaltningen har til å kontrollere at rettshjelpen faktisk blir betalt tilbake.

Vi har også merket oss at rettshjelploven § 21 er fjernet uten at dette er nærmere omtalt. Det fremgår av denne bestemmelsen at domstolen eller forvaltningsorganet skal oppnevne prosessfullmektig for parten, og at partens ønske skal være avgjørende for oppnevningen. I praksis blir det tatt utgangspunkt i § 21 også når det kun oppnevnes én prosessfullmektig til parter som ikke har motstridende interesser, typisk foreldre i en barnevernssak, eller når en prosessfullmektig nektes oppnevnt. Bestemmelsen gir i seg selv liten veiledning, men er det eneste grunnlaget man i dag har i disse tilfellene. Det bør derfor vurderes om oppnevningsspørsmålet bør reguleres nærmere, herunder om bestemmelsen i § 21 heller bør utdypes enn fjernes.

Spørsmål om advokatskifte eller bruk av flere advokater oppstår ofte i saker som betales etter rettshjelpsordningen. Det er utledet av formålsbestemmelsen i § 1 at det som hovedregel ikke anses nødvendig å dekke utgifter til mer enn én advokat i én sak. Tilsvarende kan utledes av forslag til ny § 2 (1) om at man bare har krav på nødvendig støtte. Vi mener likevel det kan være grunn til å vurdere om det bør fremgå direkte av loven at det som hovedregel bare gis støtte til én advokat i saker hvor det gis rettshjelp, f.eks. innledningsvis i en bestemmelse som gjeldende § 21. Videre bør det vurderes å innta en regel om at det kun oppnevnes én advokat til parter som fullt ut har sammenfallende interesse i saken. Det kan også være grunn til å se nærmere på om det muligens bør være en snever adgang til å nekte oppnevning etter rettshjelploven.

Det er i dag, med grunnlag i salærforskriften, advokatforskriften, reelle hensyn og fast praksis, innfortolket visse begrensninger i valget av prosessfullmektig. Valget er for det første begrenset av hensynet til at det offentlige ikke skal påføres unødvendige utgifter i sakens anledning. Dette følger bl.a. av bestemmelsen i rettshjelploven § 3 tredje ledd jf. salærforskriften § 9 første og annet ledd om at det offentlige som hovedregel ikke godtgjør merutgifter som følge av at det er valgt advokat utenfor henholdsvis rettskretsen eller rimelig nærhet av den rettshjelpberettigedes bosted eller oppholdssted. Videre er valget av prosessfullmektig begrenset i hensynet til prosessavvikling. Det må kunne forutsettes at den som oppnevnes kan utføre oppdraget innenfor lovpålagte frister, herunder at oppnevningen ikke vil føre til vesentlige forsinkelser i avviklingen av saken. Det ligger også en begrensning i de advokatetiske reglene for god advokatskikk, som bl.a. begrenser en advokats adgang til å påta seg et oppdrag på grunn av ulike former for interessekonflikter.

Rettshjelploven § 21 gir derimot ikke hjemmel til å nekte oppnevning på generelt grunnlag, dvs. til å foreta en vurdering av om en advokat som bistår etter rettshjelploven i alminnelighet er skikket/egnet til å opptre for domstolen eller fylkesnemnda mv, f.eks. ut fra sine faglige ferdigheter eller opptreden. Bestemmelsen gir heller ikke hjemmel til å foreta en slik vurdering i den enkelte sak. Dersom det foreligger kritikkverdige forhold, herunder antatte brudd på de advokatetiske regler, vil fremgangsmåten være å innrapportere forholdet til Tilsyns- og disiplinærmyndighetene. I forlengelse av domstolen/forvaltningsorganets plikt til å oppnevne og betale for oppdraget som prosessfullmektig, må likevel disse i utgangspunktet ha et visst ansvar for at den som oppnevnes er i stand til å utføre oppdraget. Dette bl.a. av hensyn til klienten, som vil kunne oppfatte oppnevningen som en aksept av advokaten, dvs. at oppnevnende myndighet til en viss grad går god for vedkommende.

Rettshjelploven § 21 gir, slik vi ser det, kun adgang til å nekte oppnevning utfra en form for nødrettsbetraktning, dvs. dersom det er helt åpenbart at advokaten ikke er skikket/egnet til å påta seg et oppdrag. Dette vil være aktuelt hvor f.eks. forhold av helsemessig eller rusrelatert karakter mv. åpenbart er til hinder for at vedkommende kan ivareta et oppdrag som prosessfullmektig. Av hensyn til partens grunnleggende rettsikkerhet, er det i slike tilfeller ikke forsvarlig at man skal måtte avvente en avgjørelse fra tilsyns- og disiplinærmyndighetene. Sett på bakgrunn av det overordnede prinsippet i rettshjelploven § 21 om fritt advokatvalg og hensynet til advokatens yrkesutøvelse, må listen for å nekte oppnevning ligge høyt. Det kan eventuelt vurderes om denne begrensede retten til å nekte oppnevning bør hjemles direkte i rettshjelploven, i form av en snever sikkerhetsventil.

I forlengelsen av dette kan det stilles spørsmål om disiplinærmyndighetene heller bør ha mulighet til å ilegge et midlertidig forbud, i rettshjelpssaker hvor det er åpenbart at advokaten f.eks. ikke bør opptre for domstolen/fylkesnemnda i perioden frem til det er fattet en endelig avgjørelse. Problemstillingen har i praksis vært reist som følge av at behandlingen i disiplinærsystemet har tatt uforholdsmessig lang tid. Det oppstår da en sjelden gang situasjoner hvor domstoler og fylkesnemndene blir tvunget til å oppnevne advokater som de mener åpenbart ikke er skikket, men hvor det ennå ikke foreligger en avgjørelse i disiplinærsystemet. Dette kan dreie seg om advokater som beviselig har begått alvorlige brudd på flere av de advokatetiske reglene, og hvor det er klare indikasjoner på at klientens interesser ikke ivaretas tilfredsstillende. Det beste er om avgjørelser i alvorlige disiplinærsaker kan fattes innen rimelig tid. Dersom dette ikke er mulig, bør det vurderes om hensynet til klienten tilsier at det bør gis en snever hjemmel for å ilegge et midlertidig forbud.

Hvor mange rettshjelptimer kan gis i hver sak (kap. 20)

Utvalget viser til at det er flere svakheter med dagens betalingsordninger både etter stykkpris og medgått tid. Det er bl.a. anført at salærfastsettelse i etterkant gir liten forutberegnelighet for advokatene, og at det er vanskelig og tidkrevende for myndighetene å vurdere hvor mye rettshjelp som har vært nødvendig. Videre er det et problem at tiden ikke oppleves som en begrenset ressurs hos rettshjelpmottakeren, og at vedkommende har få insentiver til å legge til rette for og kontrollere tidsbruken. Systemet oppfordrer dessuten til videre prosess fordi det gis begrenset støtte utenfor domstolen og betydelig mer, om saken bringes inn for rettslig prøving. Et av hovedproblemene med dagens rettshjelpsordning er følgelig at den ikke oppfordrer til å løse konflikten tidlig.

Videre mener utvalget at dagens multiplikator-stykkpris med utgangspunkt i rettsmøtetid ikke gir insentiver til effektive rettsmøter. Dersom utvalgets forslag om proporsjonale egenandeler blir gjennomført kan heller ikke dagens stykkprissystem videreføres på de områdene som skal være en del av den nye loven.

Bistand utenfor domstolen:

Utvalget anbefaler en ny ordning med et forhåndsfastsatt tak på 15 timer på rådgivingsstadiet. Forslaget innebærer at det gis en vid ramme for tidsbruken i saker utenfor domstolen, og at tidsbruken innenfor denne rammen styres av klienten, som betaler en egenandel som reflekterer tiden advokaten bruker på saken. Dersom særlige grunner tilsier at det er nødvendig med mer enn 15 timer, skal rettshjelpforvaltningen kunne innvilge mer støtte.

På saksområdene som foreslås tatt ut av loven betaler ikke mottakeren noen egenandel, og vedkommende har begrenset mulighet til å føre kontroll med advokatens tidsbruk. Utvalget foreslår derfor at systemet med faste stykkpriser beholdes på disse områdene.

SRF er helt enig med utvalget i at konflikter bør løses på et tidligst mulig stadium, og at det er viktig at rettshjelpmottakeren generelt får nok bistand til å løse saken utenfor domstolen. Videre bør støtten være tilstrekkelig til at advokaten skal kunne gjøre en forsvarlig vurdering av saken uten å måtte jobbe gratis. En betaling på 15 timer innebærer på den annen side en betydelig økning i bistanden på rettsrådstadiet, og er over dagens gjennomsnittsnivå for medgått tid både i prioriterte og uprioriterte sakstyper[1]. Videre kan det stilles spørsmål ved om rettshjelpmottakerne i tilstrekkelig grad er i stand til å styre advokatenes tidsbruk, og dermed faktisk begrense kostnadene. Vår erfaring er at flere av de som mottar rettshjelp er relativt ressurssvake, og vil ha begrensede forutsetninger for å vurdere både nødvendigheten og nytteverdien av den enkelte rettshjelptimen. De vil også ha utfordringer med å overprøve eller motsi en anbefaling fra advokaten, om at det er nødvendig med bistand inntil 15 timer. I så fall vil resultatet bli at de svakeste og ofte de med dårligs råd, vil få en betydelig større egenandel enn etter dagens ordning. En mulig mellomløsning kan være å begrense taket til 10 timer. På denne måten vil advokatene generelt få bedre betaling enn etter dagens stykkprisordning, samtidig som rammen for oppdraget og egenbetalingen begrenses av hensyn til klienten.

Vi er også enig i at det bør være en unntaksbestemmelse, slik at det er adgang til å få støtte utover det foreslåtte taket. Vi har merket oss at det i ny § 11 første ledd (2) er foreslått at vilkåret for å få ytterligere støtte, er at «særlige grunner gjør det nødvendig». Etter vårt syn er dette kriteriet for generelt, og gir lite informasjon til søkerne, advokatene og rettshjelpmyndighetene om hvilke vilkår som faktisk stilles. Bestemmelsen blir følgelig vanskelig å praktisere, og det blir behov for nærmere retningslinjer i forskrift eller rundskriv. Vi anbefaler at nærmere vilkår fremgår direkte av loven, og at kriteriene klargjøres i forarbeidene.

Det vises videre til at ordlyden «særlige grunner» indikerer at det er snakk om en snever unntaksbestemmelse. Det følger likevel av merknadene til bestemmelsen at den ikke skal tolkes strengt, men at det skal innvilges ytterligere støtte hvor dette er nødvendig for at rettshjelpmottakeren skal kunne ivareta sine rettslige interesser. Etter vårt syn bør en utvidelse av taket begrenses til saker av større omfang og kompleks karakter.

Bistand for domstol og fylkesnemnder:

Utvalget foreslår at det innføres individuelt fastsatte tak i alle saker for de alminnelige domstolene, Trygderetten og fylkesnemndene. Taket skal fastsettes på forhånd, og skjønnsmessig ut fra forholdene i den enkelte sak og hos den enkelte part. Det skal likevel gis klare føringer for hva som anses som normalt nivå i de mest vanlige sakstypene. Det er forslått en øvre grense på 50 timer, men rettshjelpforvaltningen skal ha mulighet til å overskride denne begrensningen i helt spesielle tilfeller. Selve salærfastsettelsen skal likevel foretas av domstolene, Trygderetten og fylkesnemndene.

SRF er enig i at det er gode grunner for å gi parten og advokatene forhåndssignaler om hvor mye bistand de kan forvente å få dekket i ulike sakstyper. Det vil bl.a. skape større forutberegnelighet samt øke effektiviteten og begrense utgiftene til rettshjelp i domstolene. Vi er også enig i at det i vurderingen av takets størrelse bør ses hen til sakens omfang og kompleksitet samt hvor mye bistand som er gitt tidligere. Vi mener også at en begrensning av timebruken/taket kan være et godt virkemiddel for å redusere ulempen med gjentatte søksmål og lite støtteverdige saker.

Det kan likevel stilles spørsmål ved om det er hensiktsmessig at domstolene, Trygderetten og fylkesnemndene skal fastsette et individuelt tak i den enkelte sak. Dette forutsetter i så fall at det utarbeides detaljerte retningslinjer for å oppnå lik praksis, og at dommere og nemndledere faktisk setter av tid til å foreta en reell vurdering. Det må her tas i betraktning at

[1] Basert på statistikk fra rettsraad.no for 2019, som viser medgått tid både i stykkprissaker og i saker hvor det søkes om utvidet bevilling. Statistikken omfatter ca. 80 % av alle sakene på rettsrådsstadiet.

det er et stort antall dommere og fylkesnemndsledere som skal håndheve ordningen. Det er videre grunn til å anta at praktiseringen av bestemmelsen i praksis vil bli relativt standardisert, og at det derfor muligens like godt kan utarbeides faste tak for ulike sakstyper, herunder for de mest aktuelle typetilfellene/situasjonene. Ved å lage relativt detaljerte retningslinjer/tak vil man få både god forutberegnelighet og et mindre ressurskrevende system. Man vil på den annen side miste den fleksibiliteten man har ved et individuelt tak.

Vi støtter forslaget om en øvre grense på 50 timer, men er ikke enig i at det skal være adgang til å søke rettshjelpforvaltningen om støtte utover det fastsatte taket. Vi mener at også en slik unntakshjemmel bør håndheves av det organ som for øvrig behandler saken, herunder kjenner saken og partene. Domstolen, Trygderetten og fylkesnemnda vil ha de klart beste forutsetningene for å vurdere nødvendig timebruk. Videre anses det ikke hensiktsmessig at også forvaltningen involveres i spørsmål om tidsbruk i de aktuelle organene. Dette vil etter vårt syn gi uklare linjer og unødvendig byråkrati. Tatt i betraktning at bestemmelsen er ment som en snever unntaksbestemmelse, kan det heller ikke anses nødvendig hverken for å avlaste domstolen eller for å skape lik praksis. Det er videre lite hensiktsmessig når domstolen, Trygderetten og fylkesnemndene ved sakens slutt uansett skal fastsette det endelige salæret.

Bistand for kontrollkommisjonen:

Det foreslås innført en fast stykkpris i saker for Kontrollkommisjonen

SRF støtter forslaget og viser til at sakstypen er godt egnet for stykkprisregulering. Videre vil dette sikre lik praksis i hele landet. Det må anses uheldig at det i dag er store regionale forskjeller i gjennomsnittlig utbetalt salær.

Utvalget har i pkt. 28.5 foreslått en stykkpris på 10 timer. Vedtak om tvungent psykisk helsevern er svært inngripende, og personene det gjelder er en spesielt sårbar gruppe. Vi er derfor enige i at det er viktig at denne gruppen får tilstrekkelig bistand for å ivareta sin rettsikkerhet. Vi stiller likevel spørsmål om hvorfor det gjennomsnittlig anses nødvendig med 10 timer bistand, når det nasjonale snittet på utbetalt salær i disse sakene var i underkant av 8 timer i 2018.

Hvilke typer kostnader omfattes av ordningen (kap. 21)

Utvalget ønsker at utgifter til tolk, kostnader knyttet til advokatens reise, rettsgebyr og utgifter til sakkyndig fortsatt bør omfattes av rettshjelpsordningen. Det foreslås likevel at adgangen til å få dekket utgifter til sakkyndige begrenses til sakkyndige som er oppnevnt av retten.

SRF er enig i at de nevnte utgiftene fortsatt skal kunne dekkes etter rettshjelploven. Når det gjelder utgifter til sakkyndige i saker for domstolen, ser vi at det er flere grunner som taler at slike utgifter begrenses til de som er oppnevnt av retten. Vi viser til at rettshjelploven § 22 annet ledd, som gir hjemmel til å dekke partens utgifter til bistand fra sakkyndig som ikke er oppnevnt av retten, i liten grad benyttes. Ved å kreve at den sakkyndige må være oppnevnt av retten, sikrer man dessuten at arbeidet som utføres faktisk er nødvendig. På den annen side har vi erfart at det unntaksvis er rimelig at parten har anledning til å få oppnevnt en privat sakkyndig, f.eks. i personskadesaker som med god grunn er begjært gjenopptatt. Etter det vi forstår vil domstolen sjelden oppnevne sakkyndig i slike saker, samtidig som det er vanskelig å få saken akseptert uten en sakkyndig vurdering. Også i andre saker er det noen ganger rimelig at parten kan engasjere en privat sakkyndig. Vi mener derfor det kan være grunn til å beholde denne ordningen som en sikkerhetsventil.

Når det gjelder dekning av sakkyndig utenfor domstolen, benyttes bestemmelsen i rettshjelploven § 14 annet ledd i en del saker. Det er særlig aktuelt i personskadesaker, hvor det kan være behov for uttalelser fra lege eller psykolog utover det som dekkes av det offentlige helsevesenet. Dette bl.a. for å dokumentere at det foreligger en skade. I noen

tilfeller er en sakkyndig uttalelse nødvendig for å løse saken utenfor domstolen. Vi mener derfor at det er uheldig om muligheten til å få dekket slike utgifter fjernes. Det kan heller ikke anses å være i tråd med målsetningen om at flest mulig saker skal løses i minnelighet på rettsrådsstadiet.

Utvalget foreslår videre at betaling til utenomrettslig mekler ikke skal anses som en kostnad som omfattes av rettshjelpsordningen.

Vi har merket oss at forslaget ikke er begrunnet, utover at det var delte synspunkter i Utvalget. Vi viser til at det i dag er anledning til å få dekke utgifter til sakkyndig mekler i tilknytning til rettsrådet, men at det først vurderes om det er et alternativt offentlig tilbud, som f.eks. familievernkontorene. Muligheten til å få dekket utenomrettslig mekling benyttes i liten grad pr. i dag, men vi mener at det er gode grunner til at denne typen utgifter bør omfattes av rettshjelpsordningen, og at det generelt bør legges opp til mer utstrakt bruk av mekling. Større bruk av mekling må bl.a. antas å føre til at flere saker løses utenomrettslig.

Utvalget foreslår også at bestemmelsene om dekning av partens egne utgifter til reise mv. samt dekning av arbeid av rettspolitisk karakter oppheves.

SRF er enig i at det ikke er behov for en bestemmelse om at arbeid av rettspolitisk karakter dekkes etter rettshjelploven. Vår erfaring er at denne bestemmelsen så godt som aldri benyttes.

Vi er også i utgangspunktet enig i at utgifter til reise bør dekkes av den instans som har foranlediget reisen. Rettshjelploven § 14 annet ledd, som i dag gir hjemme til å dekke reise- og oppholdsutgifter, har også begrenset praktisk betydning når det gjelder dekning av slike utgifter. Dette fordi det stilles krav om at reiseutgiftene må være vesentlige (mer enn 2 ganger salærsatsen). I tillegg må utgiftene være nødvendige, hvilket de ikke er dersom telefon, videolink eller andre tiltak er tilstrekkelige og rimeligere. Bestemmelsen brukes likevel i enkelte saker i utlandet, der det er nødvendig med personlig fremmøte. Videre brukes den i barnevernssaker for fylkesnemndene, der det er gjort unntak fra vesentlighetskravet. Dersom disse sakene fortsatt skal omfattes av rettshjelploven, bør det beholdes en hjemmel for å kunne dekke reise- og oppholdsutgifter i slike saker.

Bestemmelsen i § 14 annet ledd gir også hjemmel til å dekke enhver annen utgift som parten måtte ha i anledning rettsrådet, f.eks. oversettelse av dokumenter og takst i skiftesaker. Vi mener derfor det bør vurderes nærmere om man bør beholde en hjemmel til å dekke utgifter som parten har i anledning rettshjelpen, og som er nødvendige for saken. En slik bestemmelse vil bli brukt i begrenset grad, men det er likevel viktig å ha en sikkerhetsventil for personer som ikke har økonomiske forutsetninger for å dekke utgiftene selv. En skiftetakst vil f.eks. kunne være nødvendig for å få gjennomført et skifte, og det gir da dårlig harmoni i regelverket om utgiftene til advokat anses prioriterte, mens det ikke er anledning til å få dekket utgiftene til taksten.

Vi har for øvrig merket oss at den nye loven ikke har en bestemmelse som direkte regulerer adgangen til å få dekke utgifter til tolk, sakkyndig, rettsgebyr mv. Vi antar at en slik dekningsadgang er ment å følge av lovens system, herunder bestemmelsene i ny §§ 1 og 2 jf. § 10. Dette er imidlertid ikke innlysende idet § 1 (2) snakker om *rettslig bistand* og § 2 (1) viser til at man har rett til støtte i saker som nevnt i kap. 3. Kapitel 3 sier heller ikke noe om dekning av annet enn rettslig bistand. Etter det vi kan se er det bare § 10 som nevner andre utgifter som kan dekkes etter rettshjelploven, men da bare i relasjon til hvordan støtten skal beregnes. Den sier ikke noe om vilkårene, og det må da forutsettes at det er vilkårene i § 2 som skal legges til grunn. Dette fremstår som et lite tilgjengelig regelverk, og vi mener det bør fremgå klarere innledningsvis i loven hvilke utgifter som kan dekkes og hvilke vilkår som gjelder.

Etter rettshjelploven § 22 fjerde ledd kan en bevilling til fri sakførsel i særlige tilfeller utvides til å omfatte sakskostnadsansvaret overfor motparten. Utvalget foreslår at bestemmelsen

oppheves, slik at motpartens sakskostnader ikke bør inngå i de kostnadene som omfattes av den nye rettshjelpsordningen.

SRF støtter dette forslaget. Vi viser til at bestemmelsen i liten grad benyttes. Videre fremstår det som urimelig at bare den part som er ilagt sakomkostningsansvaret kan søke om dekning, samtidig som regelen er innført av hensyn til parten som er tilkjent sakskostnadene. Dersom bestemmelsen skal videreføres bør den i så fall endres slik at begge parter kan søke om dekning, og den bør i noe større grad ivareta hensynet også til rettshjelpmottakeren. Risikoen for å bli idømt motpartens sakskostnader har imidlertid en preventiv effekt, og må antas å bidra til å hindre grunnløse søksmål. Vi er enig med utvalget i at manglende betaling av sakskostnader er et problem som ikke bare er aktuelt i tilfeller hvor den tapende part mottar støtte til rettshjelp. Statens begrensede rettshjelpmidler bør derfor ikke brukes til å avhjelpe de urimeligheter som måtte oppstå som konsekvens av at man etter tvisteloven ikke kan kreve sikkerhet for mulig ansvar for sakskostnader.

Vi har for øvrig merket oss at det er foreslått en endring i bestemmelsen om bostedsforbeholdet i ny § 10 (3), uten at dette er nærmere begrunnet. Det følger av gjeldende lovs § 3 tredje ledd jf. salærforskriften § 9 første og annet ledd at det offentlige i saker for domstolen ikke betaler merkostnader som følge av at det er valgt advokat med kontor utenfor rettskretsen. I andre saker (på rettsrådsstadiet og saker for forvaltningsorgan) betales ikke merutgifter som følge av at det er valgt advokat eller rettshjelper utenfor rimelig nærhet av rettshjelpmottakerens bosted eller oppholdssted. I følge det nye lovforslaget skal regelen om at det ikke dekkes merkostnader som følge av at det er valgt advokat med kontor utenfor rettskretsen gjelde i alle saker. Videre skal merkostnadene kunne godkjennes i særlige tilfeller.

Dette forslaget reiser spørsmål om Utvalget tenker seg at det er rettskretsen rettshjelpmottakeren bor i, som skal legges til grunn i saker utenfor domstolen, herunder i saker for ulike forvaltningsorgan. Praksis i saker for domstolen er at det skal velges advokat innenfor den rettskretsen som behandler saken, uavhengig av hvor parten bor. Regelen bør gjøres tydeligere, og det bør i utformingen tas hensyn til at rettshjelpmottakeren i enkelte sakstyper har behov for direkte og nær kontakt med advokaten. Dette er hensynet bak dagens regel om at rettshjelpmottakeren skal velge en advokat i nærheten av sitt bosted eller oppholdssted. I saker for fylkesnemnda hender det regelmessig at saken behandles et annet sted enn der en privat part bor. Man har likevel tenkt at vedkommende skal ha rett til å velge en advokat i nærheten av bo- eller oppholdssted, fordi det dreier seg om personer i en spesielt sårbar situasjon som kan ha behov for å snakke direkte med sin advokat. Det blir da uheldig om disse må velge advokat innenfor fylkesnemndas «rettskrets».

Reglene i rettshjelploven og salærforskriften må for øvrig samordnes, slik at kriteriene er de samme. Vi har i den forbindelse merket oss at det er forslått en unntaksbestemmelse i rettshjelploven der man bruker formuleringen «særlige tilfeller», mens det i salærforskriften kreves «spesielle tilfeller». Vi antar at den nye formuleringen ikke innebærer noen realitetsendring. Videre bør reglene utformes slik at de kan anvendes også i saker etter særlovgivningen, forutsatt at saker som gjelder gratis rettshjelp skilles ut fra rettshjelploven.

Vi har også merket oss at det i merknadene til ny § 10 er uttalt at ettersom advokaten etter ny § 3 (3) ikke kan kreve eller motta ytterligere vederlag fra klienten, kan heller ikke rettshjelpmottakeren dekke merutgiftene ved at det er valgt advokat utenfor rettskretsen.

SRF er ikke enig i denne forståelsen av bestemmelsen. Vi viser til at § 3 (3) er en videreføring av gjeldende § 3 annet ledd annet punktum. Det er lagt til grunn at denne bestemmelsen bare begrenser advokatens rett til å kreve ytterligere vederlag for arbeidet som er utført, jf. rettshjelprundskrivet pkt. 2.8. For øvrig er det lagt til grunn at det er fritt advokatvalg, og at klienten selv må betale merutgiftene ved at han velger enn advokat

utenfor bosted eller rettskrets. Disse merutgiftene gjelder advokatens reise mv., og ikke betaling for det utførte arbeidet.

De økonomiske vilkårene og egenandeler (kap. 22)

Utvalget påpeker at det er store svakheter med dagens økonomiske vilkår for fri rettshjelp. Den største utfordringen er at for få faller innenfor ordningen, herunder at det ikke foretas en jevnlig justering av de økonomiske vilkårene. Videre viser utvalget til at vilkårene tar for lite hensyn til individuelle forskjeller, og at det er for skarpe skiller mellom relativt like parter.

Utvalget har også vist til at dagens egenandelssystem ikke fungerer etter hensikten. Det anses bl.a. som en svakhet at den som mottar rettshjelp i for liten grad kjenner på kostanden med å benytte seg av bistanden, herunder at egenandelene ikke er proporsjonale med tidsbruken og at de ofte ikke kreves inn. I tillegg gir egenandelene et for stort skille mellom de som så vidt havner innenfor ordningen, og de som så vidt havner utenfor.

Det er foreslått en total omlegging av den økonomiske behovsprøvingen. Utvalget går inn for en modell hvor rettshjelpmottakerens egenandel beregnes som en prosentandel av de samlede rettshjelputgiftene i den aktuelle saken. Prosentandelen vil avhenge av mottakerens økonomiske situasjon. I vurderingen av denne skal både inntekt, formue, forsørgerbyrde, familiesituasjon og renteutgifter inngå. Utvalget viser til at dette er en relativt komplisert modell, som forutsetter at prøvingen automatiseres, og at det utarbeides en digital plattform hvor brukerne enkelt kan få svar på om de kvalifiserer til rettshjelp og hvilken egenandel de skal betale.

SRF vil i utgangspunktet bemerke at det er et meget stort behov for å gjøre endringer i gjeldende inntektsgrenser for fri rettshjelp. Det er uheldig at en stadig større del av befolkningen faller utenfor ordningen, og at formålsbestemmelsen ikke på langt nær etterleves. Forslaget om differensierte egenandeler for å finansiere en økning i inntektsgrensene, er godt og bør utredes nærmere.

Beregningsgrunnlaget:

Utvalget foreslår at man går bort fra dagens ordning hvor det er oppstilt separate krav til bruttoinntekt og netto formue. Det foreslås i stedet at prøvingen tar utgangspunkt i et beregningsgrunnlag hvor bruttoinntekt og netto formue vurdertes samlet, og hvor man i tillegg tar hensyn til forsørgelsesbyrde og gjeldsbelastning. Beregningsgrunnlaget for samboere er forslått til 60 % av parets samlede beregningsgrunnlag.

SRF er enig i at det fortsatt bør tas utgangspunkt i bruttoinntekten. Denne kan lett bekreftes via skatteligningen og skatteetatens a-ordning, slik at månedlig bruttoinntekt er løpende tilgjengelig. Videre støtter vi forslaget om at det skal gis fradrag for forsørgelsesbyrde og noen gjeldsrenter. Vi mener det er spesielt viktig å ta hensyn til utgifter til barn, og at dagens system med samme inntektsgrense for de med og uten barn gir uheldige utslag. Det er ikke tvilsomt at de som forsørger barn har en objektiv konstaterbar merutgift av betydelig størrelse. Forslaget om fradrag med 0,5 G pr. hjemmeboende barn, og inntil 4 barn synes rimelig. Tilsvarende virker det rimelig å gi fradrag for renteutgifter som er knyttet til gjeld man ikke kan innfri ved å selge formuesobjekter.

Når det gjelder utvalgets forslag om at verdien av egen bolig skal inntas i beregningsgrunnlaget, mener vi at dette er en løsning som det kan være grunn til å se nærmere på. Vi har i den forbindelse merket oss at det kun gjelder netto formue, og at det gis et bunnfradrag på 7,5 G for formue som består i bolig. Vi stiller på den annen side spørsmål ved hvorfor det skal gis et bunnfradrag på hele 2 G for formue som ikke består i bolig, dvs. bl.a. kontanter og likvide midler. Etter det vi forstår, betyr dette at det ikke skal tas hensyn til slik formue inntil ca. kr. 200 000. Det fremstår ikke rimelig at rettshjelpsøkere skal kunne ha formue i denne størrelsesorden, uten at det blir vektlagt.

Utvalget har foreslått at de økonomiske vilkårene knyttes opp mot folketrygdenes grunnbeløp (G). SRF er enig i forslaget, og ser behov for en regelmessig justering av grensene. Historien har vist at systemet med nominelle grenser har fungert dårlig, og at betydelig færre omfattes av rettshjelpsordningen i dag enn da ordningen ble innført.

Egenandel:

Det er foreslått at det skal tas inn en matematisk formel for egenandel i lovteksten, jf. utkast til ny § 13.

SRF mener i utgangspunktet at en formel som den foreslåtte er lite brukervennlig, og at den har liten informasjonsverdi. Vi er likevel enig i at de økonomiske vilkårene for støtte til rettshjelp, herunder egenandelbetalingen er så grunnleggende, at de bør fastsettes av lovgiver på lik linje med andre vilkår. Formelen bør derfor inngå i loven dersom den skal legges til grunn.

Ideelt sett hadde det vært en fordel med en enklere bestemmelse, som ga søkerne et klart svar på hvilken egenandel de skal betale. Vi ser likevel at dette er vanskelig å forene med et system med differensierte egenandeler, og et ønske om en mest mulig «riktig» betaling ut fra søkerens økonomiske situasjon. Det er etter vårt syn nødvendig å innføre differensierte egenandeler for at flere skal kunne falle inn under rettshjelpsordningen, og for at det skal bli større likhet mellom parter som er i omtrent samme økonomiske situasjon. Vi mener at disse hensynene må gå foran ønsket om en enklere bestemmelse, men hadde primært sett at det ble utarbeidet en noe mer brukervennlig egenandelsordning. Dersom systemet skal gjennomføres er det imidlertid en absolutt forutsetning at det opprettes en digital plattform, hvor søkere ved enkle grep kan se om de fyller de økonomiske vilkårene, og hvilken egenandel de må betale. Vi mener i likhet med utvalget at en digital løsning må være på plass før den foreslåtte ordningen eventuelt kan iverksettes.

Når det gjelder egenandelenes størrelse, er SRF i utgangspunktet enig i de prinsippene utvalget legger til grunn. Det er herunder viktig at alle kjenner på kostanden med å benytte seg av fellesskapets midler, og at det skal føles like belastende å benytte juridiske tjenester for de som er innenfor som de som er utenfor ordningen. På den annen side må et offentlig rettshjelpssystem bidra til at de med dårligst råd faktisk har en reell mulighet til å benytte ordningen, og ivareta sin grunnleggende rettsikkerhet. Vi er derfor ikke enig i at det er riktig å innføre egenandeler for alle uansett inntekt, herunder for de som lever på sosialstønad og nødpenger. Det må kunne legges til grunn at disse ikke har midler å avsi, og at de i realiteten ikke vil ha mulighet til å betale en egenandel. Dette til tross for at det er foreslått at egenandelen kun skal utgjøre 5 %, for de med et beregningsgrunnlag under 1 G.

En innskjerping av dagens system vil bety at de med dårligst råd ikke vil kunne nyttiggjøre seg av rettshjelpsordningen i saker for domstolen og i mer omfattende rettsrådssaker. Forslaget vil derfor gå ut over deres rettsikkerhet, og fremstår ikke rimelig. Vi mener det er gode grunner for at rettshjelpsordningen aldri tidligere har hatt krav om betaling av egenandel for de med bruttoinntekt under kr. 100 000, og vi kan ikke se at det er forhold som tilsier at dette bør innføres nå. Vi mener at unødvendige saker og søksmål heller bør avgrenses ved å benytte den foreslåtte urimelighetsbestemmelsen i ny § 2 (3).

Utvalgets forslag om at mottakere av behovsprøvd fri rettshjelp skal betale egenandel av *alle* utgiftene som omfattes av rettshjelpsordningen, jf. pkt. 21.11, vil også føre til at egenandelene for mange vil bli betydelig høyere enn i dag. Dette vil bli forsterket av at timetallet i saker utenfor domstolen vil øke, jf. forslaget om et tak på 15 timer. Det bør derfor ses nærmere på hvilken prosentsats som skal gjelde i saker hvor søker tjener omkring gjeldende inntektsgrenser. Vi mener det er viktig at denne gruppen ikke kommer vesentlig dårligere ut med det nye systemet. Dette gjelder personer som utvilsomt er i en vanskelig økonomisk situasjon, og det vil være meget uheldig om disse i realiteten ikke har mulighet til

å benytte seg av støtte til rettshjelp i saker av stor velferdsmessig betydning. Vi mener derfor generelt at det er viktig at egenandelene legges på et nivå som det er realistisk at rettshjelpbrukerne kan håndtere. Vi oppfatter utvalget slik at det er stor usikkerhet knyttet til hvordan det foreslåtte egenandelssystemet vil slå ut i praksis. SRF har ikke grunnlag for å anslå dette noe nærmere. Vi mener derfor det er viktig at en ordning som den foreslåtte evalueres innen relativt kort tid. Det er også grunn til å følge spesielt med på hvor høye egenandelene faktisk blir i ulike sakstyper.

Utvalget anbefaler at Statens innkrevingssentral skal kreve inn egenandelene. Vi er enige i at dette er en nødvendig løsning, fordi størrelsen på egenandelene vil bli til dels betydelig høyere enn i dag. Det kan derfor ikke forventes at advokatene skal påta seg hverken arbeidet eller risikoen med å ivareta denne oppgaven.

Det er for øvrig foreslått at departementet skal kunne gi forskrift om at egenander som hovedregel skal være betalt før ny støtte innvilges. Utvalget mener likevel at det unntaksvis bør være rom for å innvilge ny støtte uten at hele egenandelen er betalt. Vi savner signaler om hvilke situasjoner man her tenker seg.

Prioriterte saksområder (kap. 23)

Utvalget har anbefalt å videreføre ordningen med prioriterte saksområder. I valget av hvilke saksområder som skal være prioritert er det lagt vekt på sakens velferdsmessige betydning og hvor avgjørende advokatbistand typisk vil være for sakens utfall. Utformingen og avgrensningene er gjort ut fra hensynet om å lage gode løsninger.

SRF er helt enig i at ordningen med prioriterte saker bør beholdes. Dette gir klare signaler om hvilke sakstyper lovgiver mener er spesielt støtteverdig. Det gir dessuten bedre forutberegnelighet for brukerne, og det gir regler som er lett å praktisere. SRF er også enig i utvalgets utgangspunkt når det gjelder hvilke saker som skal omfattes. Vi mener likevel det er grunn til å se nærmere på noen av avgrensningene som er forslått.

Det bør også generelt tas stilling til forholdet mellom de prioriterte saksområdene og bestemmelsen om lovens subsidiære karakter, dvs. i hvilken grad en søknad om rettshjelp i en prioritert sakstype skal kunne avslås etter ny § 2 (2).

Før det tas stilling til om det i dag skal gis fritt rettsråd etter § 11 annet ledd (prioritert fritt rettsråd), foretas det en vurdering etter rettshjelploven § 5 (lovens subsidiære karakter). Dette fordi det er en absolutt forutsetning for å få rettshjelp at bistanden ikke dekkes av andre ordninger eller kan erstattes på annen måte. Vi legger til grunn at tilsvarende vurdering skal gjøres etter ny lov. Rettshjelplovens subsidiære karakter kan dermed føre til at bistanden/utgiftene ikke dekkes etter rettshjelploven selv om saken etter sin art faller inn under de saksfeltene som positivt er nevnt i loven. I dag ser man det likevel slik at lovgiver har tatt et bevisst valg ved å gjøre bestemte sakstyper prioritert, hvilket i praksis innebærer at rettshjelpmyndighetene er meget tilbakeholden med å avslå en prioritert sak med hjemmel i § 5. Dette med mindre det fremgår direkte av rettshjelpsrundskrivet at § 5 skal anvendes på det spesifikke saksområdet. Unntak av denne karakter er gjort i bl.a. personskadesaker for NPE, søknader om rettferdsvederlag fra staten samt i saker om separasjon/skilsmisse/bidrag. Videre er det forutsatt at det er forsøkt mekling i saker om barnefordeling, jf. rundskrivet pkt. 6.4.2.

Vi mener at unntak fra de prioriterte sakstypene i størst mulig grad bør følge direkte av loven, og at det er problematisk at slike unntak fremgår i rundskrivs form. Det er uansett viktig at det prinsipielt tas stilling til forholdet mellom de prioriterte saksområdene og lovens subsidiære karakter, herunder i hvilken grad det skal være anledning til å avslå rettshjelp i saker som er prioritert. Dette er en problemstilling som stadig har blitt mer aktuell fordi det regelmessig kommer nye alternative dekningsalternativer i form av bl.a. nemnder, ombud og andre konfliktløsningsorgan.

Vi har for øvrig merket oss at bestemmelsen i ny § 2 (3) bare er ment å gjelde i prioriterte saker, jf. merknadene til bestemmelsen. I følge ordlyden skal støtte til rettshjelp ikke regnes som nødvendig dersom det ut fra sakens betydning er urimelig at det offentlige betaler for bistanden. Ordlydens generelle karakter gir inntrykk av at bestemmelsen gjelder også i uprioriterte saker, og vi kan ikke se hvorfor den ikke skal gjelde også der. Vurderingstemaet i skjønnsbestemmelsen reduserer behovet for en urimelighetsbestemmelse i uprioriterte saker, men det er likevel ryddig å ha en egen bestemmelse som uttrykkelig sier at det ikke skal gis bistand når det er urimelig. Dersom bestemmelsen ikke skal gjelde generelt bør den ikke stå innledningsvis som en generell bestemmelse, men knyttes direkte til ny §§ 7 og 8.

Vi vil i det følgende knytte noen kommentarer til de enkelte sakstypene som nevnt i ny §§ 7 og 8, som gjelder støtte i saker henholdsvis utenfor og for domstolen. Vi vil generelt bemerke at det bør fremgå direkte av loven at støtte i saker for Forliksrådet faller inn under ny § 7, dvs. at det regnes som støtte i saker utenfor domstolen.

Foreldretvister:

Utvalget mener at foreldretvister bør videreføres som et prioritert saksområde, men at bidragssaker ikke lengre bør omfattes.

SRF er enig i forslaget. Vi viser til at det heller ikke i dag gis fritt rettsråd i bidragssaker, fordi Fylkesmannens og NAVs opplysnings- og veiledningsplikt anses tilstrekkelig.

Utvalget understreker også betydningen av at foreldretvister løses på et tidlig stadium, og ser det som viktig at foreldrene har noen de stoler på som de kan rådføre seg med. Det synes å være lagt til grunn at advokatene skal ivareta dette behovet, bl.a. gjennom økt timebruk utenfor domstolen.

SRF er enig i at saker som involverer barn bør løses så tidlig som mulig. Vi stiller likevel spørsmål ved om økt bruk av advokater er den beste løsningen. Etter vårt syn bør det i større grad fokuseres på familievernkontorenes rolle, og vi savner en vurdering av disse kontorenes rolle opp mot rettshjelpsystemet. Vi mener bl.a. det er grunn til å vurdere om loven bør stille krav om at det er forsøkt mekling ved familievernkontorene før det innvilges støtte til rettshjelp i saker om foreldreansvar, daglig omsorg og samvær. Det forutsettes i dag at parter med barn under 16 år har forsøkt mekling på familievernkontor eller hos annen godkjent mekler før det kan innvilges fritt rettsråd etter § 11 annet ledd nr. 1, jf. rettshjelploven §§ 1 og 5 om lovens subsidiære karakter. Bakgrunnen for dette er at ekteskapsloven § 26 stiller krav om at ektefeller med felles barn under 16 år, i saker om separasjon og skilsmisse skal møte til mekling før saken bringes inn for retten eller fylkesmannen. Tilsvarende skal samboere ved samlivsbrudd møte til mekling, jf. barneloven § 51. Formålet med meklingen er å komme fram til en skriftlig avtale om foreldreansvaret, fast bosted og samvær, dvs. samme oppgave som ivaretas av advokatene. Det fremgår i dag av rettshjelpsrundskrivet pkt. 6.4.2. at dersom mekling ikke er gjennomført og det ikke er tvingende grunner for dette, jf. forskrift om mekling etter ekteskapsloven og barneloven § 7 annet ledd, kan advokaten ikke egeninnvilge fritt rettsråd. Etter vårt syn bør kravet til mekling lovfestes.

Skiftesaker:

Utvalget har foreslått at skiftesaker videreføres som et prioritert saksområde på rettsrådsstadiet. Retten til støtte i saker etter ekteskapsloven er likevel begrenset til saker etter lovens del II, slik at saker om inngåelse og oppløsning av ekteskap og saker om ektefellebidrag og pensjon ikke lengre omfattes.

SRF støtter forslaget, og viser til at begrensningen i stor grad er i samsvar med gjeldende praksis. Det gis heller ikke i dag fritt rettsråd i saker om seperasjon og skilsmisse eller

ektefellebidrag, fordi Fylkesmannens og NAVs opplysnings- og veiledningsplikt anses tilstrekkelig.

Personskadesaker:

Utvalget foreslår å videreføre saker om erstatning for personskade og tap av forsørger som et prioritert område. Videre foreslås det at retten til støtte i saker hvor voldsofre reiser krav mot gjerningspersonen om erstatning for personskade, gjøres behovsprøvd, og at slike saker behandles på samme måte som andre saker om personskadeerstatning.

Vi støtter forslaget og mener dette vil forenkle regelverket, og føre til likebehandling av de som fremsetter krav etter en personskade.

Når det gjelder erstatningskrav mot det offentlige på bakgrunn av psykiske skader, etter f.eks. mobbing i skolen eller manglende tiltak fra barnevernet, mener utvalget at krav om erstatning for denne typen psykiske skader bør vurderes på lik linje med andre personskader. Det er vist til at rettshjelp i slike saker i praksis ofte innvilges etter unntaksbestemmelsen istedenfor etter personskadebestemmelsen. Utvalget mener at det er viktig at denne gruppen får erstatning og at sakene derfor skal være prioriterte.

Til dette vil vi bemerke at dette forslaget ikke innebærer noen realitetsendring, og at utvalget må ha misforstått dagens ordning. For at en sak skal behandles etter personskade bestemmelsen må det sannsynliggjøres at det foreligger en fysisk eller psykisk skade. Dette gjelder uavhengig av hva som er årsaken til skaden. Dersom det er sannsynliggjort at noen har fått en personskade etter mobbing eller svikt i barnevernet blir saken også i dag behandlet som en prioritert personskadesak. Det er de tilfellene hvor det ikke er sannsynliggjort at det foreligger en skade, som behandles etter unntaksbestemmelsen. Det kan ikke være slik at det er tilstrekkelig å påberope seg at man har en psykisk skade som følge av mobbing eller svikt i barnevernet, for at saken skal falle inn under de prioriterte personskadeerstatningssakene. Det vil i så fall bli en usaklig forskjellbehandling av personer som hevder å ha fått skader på andre måter, og det vil kunne resultere i et potensielt stort antall saker.

Erstatningskrav mot barnevern, skole mfl. er likevel et område som byr på utfordringer når det gjelder hvor listen for fri rettshjelp skal ligge. I vurderingen av om det er grunn til å innvilge bistand i slike saker legges det vekt på om det er sannsynliggjort at søker har vært utsatt for hendelser eller unnlatelser fra barnevern, skole mv., og at dette har hatt slike følger for vedkommende at saken kan anses å ha likhetstrekk med personskadesaker som nevnt i rettshjelploven § 11 annet ledd nr. 3. Det må dokumenteres at søker har hatt befatning med barnevernet eller gått på den aktuelle skolen. Videre må det dokumenteres at søker har plager av et visst omfang. Dette kan gjøres enten ved legeattest, sakkyndig uttalelse, kopi av journaler eller andre dokumenter som sannsynliggjør søkers tilstand. Dokumentasjon på at søker har fått eller får behandling for sine plager er også relevant. Det bør i tillegg være lagt frem opplysninger som i en viss grad indikerer at søkers fysiske eller psykiske tilstand kan relatere seg til barnevernets eller skolens handling eller unnlatelse.

I praksis er mange av legeerklæringene av begrenset verdi, fordi de ofte er knappe og kun gjengir det søker har fortalt. Det er samtidig problematisk å be om mer omfattende/kostbare erklæringer på fritt rettsrådsstadiet. Videre kan det synes lite rimelig å be advokaten om å dokumentere relasjonen mellom handling/unnlatelse og plager, da det er dette rettsrådet bl.a. skal benyttes til. Fordi det dreier seg om potensielt mange saker, har listen for når det skal gis fri rettshjelp ligget relativt høyt. Vi forstår utvalget slik at de mener det bør føres en mer liberal praksis i disse sakene. Vi savner imidlertid signaler om hvor listen skal ligge og hvilke momenter som skal vektlegges. Det kan etter vårt syn ikke være slik at det skal gis støtte til rettshjelp i alle saker hvor det kreves erstatning som følge av mobbing eller svikt i barnevernet.

Husleiesaker:

Utvalget foreslår at saker om oppsigelse eller utkastelse i husleieforhold videreføres som et prioritert område. I tillegg foreslås at saker om utkastelse på andre grunnlag enn oppsigelse av leieforholdet omfattes. Videre mener utvalget at søknader om støtte på rådgivningsstadiet fortsatt bør avslås dersom søkeren kan få dekket behovet for bistand ved å klage til husleietvistutvalget.

SRF har ingen innvendinger til forslaget, men vil bemerke at det i dag fungerer godt å behandle de øvrige utkastelsessakene etter unntaksbestemmelsen. Det innvilges da ofte bistand utfra likhetstrekk med de prioriterte sakene, mens man samtidig har mulighet til å avslå saker som er åpenbart selvforskyldt, eller hvor det er hyppige og gjentatte hendelser. Vi forstår det imidlertid slik at disse vil kunne avslås etter en urimelighetsvurdering, jf. ny § 2 (3). Vi mener for øvrig det bør vurderes å ta inn i loven, at det ikke gis bistand i saker hvor husleietvistutvalget kan bistå.

Arbeidsrettssaker:

Utvalget foreslår at saker om opphør av arbeidsforhold videreføres som et prioritert område. Videre foreslås det at saker om lønnsinndrivelse prioriteres.

Vi er enige i saker om oppsigelse i arbeidsforhold fortsatt bør prioriteres, men stiller oss noe tvilende til at alle saker om lønnsinndrivelse bør gjøres prioritert uansett kravets størrelse. Vi viser til at det dreier seg om potensielt mange saker, og at det ikke er rimelig at det offentlige skal yte støtte i saker som gjelder beskjedne krav. Vi viser også til at forslaget innebærer at det i begrenset grad kan tas prosessøkonomiske hensyn, og at lønnskravene kommer i en særstilling i forhold til andre støtteverdige pengekrav.

I dag behandles lønnssakene etter unntaksbestemmelsen i § 11 tredje ledd og det gis fritt rettsråd hvor arbeidstaker, over en lengre periode, ikke får utbetalt rettmessig lønn. Det skal i vurderingen sees hen til om kravet er så stort at det betyr mye for arbeidstakeren å forfølge det. Videre skal det ses hen til arbeidstakerens muligheter til å ivareta egne interesser, herunder om motparten benytter advokat. I andre saker om pengekrav har det tradisjonelt vært ført en meget restriktiv praksis, men den begrunnelse at slike saker generelt ikke berører folk flest personlig i så sterk grad, at det er rimelig at det offentlige bistår med fri rettshjelp. Andre pengekrav kan likevel bety mye for den det gjelder, og det kan stilles spørsmål om det er rimelig at ethvert lønnskrav skal anses prioritert, mens andre saker om pengekrav skal behandles restriktivt, selv når kravet er av en viss størrelse.

Dersom forslaget innføres må det forutsettes at det gis signaler om at den foreslåtte urimelighetsbestemmelsen i § 2 tredje ledd skal benyttes aktivt i saker som gjelder mindre krav. Videre bør det gis signaler om hva som skal anses som et mindre krav i denne sammenheng.

Trygdesaker:

Utvalget foreslår at klagesaker i saker etter folketrygdloven og saker til Trygderetten videreføres som prioriterte områder. Det foreslås også at retten til støtte utvides til å omfatte vurdering av klage, og at det gis prioritert støtte til parter som har vunnet frem i Trygderetten, dersom den offentlige parten anker til lagmannsretten.

SRF er enig i forslagene, men er noe tvilende til om støtten også bør omfatte vurdering av klage. Vi viser til at det dreier seg om et potensielt stort antall grunnløse saker, og at det ikke er holdepunkter for at det faktisk blir fremsatt mange unødvendige klager. Det må kunne antas at advokatene som hovedregel ikke vil utarbeide åpenbart grunnløse klager. Vi ser på den annen side at dette er en risiko, og at det er en fordel at sakene heller blir stanset på et tidlig stadium. Det ligger videre en begrensning i at den som benytter seg av støtte til

rettshjelp må betale en egenandel. Vi heller derfor i retning av at det bør gis støtte også for å vurdere klagen.

Utvalgt anbefaler for øvrig ikke å videreføre klage i saker om barnetrygd som prioritert område. SRF støtter forslaget. Vi vektlegger at det er forholdsvis enkle vilkår for å få rett til ytelsen, og at det gjelder relativt begrensede beløp. Videre mener vi det er god grunn til å likebehandle barnetrygdsakene med saker om kontantstøtte, som ikke er prioritert etter dagens ordning.

Vi har merket oss at det i forslag til ny lovbestemmelse, jf. § 7 bokstav f) er foreslått at det skal gis rettshjelp i saker etter folketrygdloven, og at det ikke lengre vises til klagesaker i folketrygdloven § 21-12. Vi er usikre på om denne endringen skal forstås slik at retten til støtte bare skal gjelde saksforhold som direkte er omtalt i folketrygdloven eller om det også omfatter særlover som viser til folketrygdloven. Vi mener det er viktig å avklare dette fordi det i dag knytter seg stor usikkerhet til når det skal gis rettshjelp i saker etter særlovgivningen, der det f.eks. vises til at folketrygdloven gjelder så langt den passer eller at spesifikke bestemmelser skal komme til anvendelse. Vår erfaring er at advokatene regelmessig egeninnvilger rettshjelp i trygdesaker som ikke er prioritert, og at fylkesmannsembetene omgjør disse.

Vi mener for øvrig at det spesielt er grunn til å se nærmere på om det bør gis støtte i saker etter NAV loven § 14 a (behovs- og arbeidsvurdering). Utfallet av vedtak etter denne bestemmelsen kan være at brukeren har behov for standardinnsats, situasjonsinnsats, spesielt tilpasset innsats eller varig tilpasset innsats. De ulike innsatsgruppene har direkte betydning for hvilke tiltak som vil kunne være tilgjengelig for brukeren, dvs. at brukeren er avhengig av å bli plassert i bestemte innsatsgrupper for å få tilgang til f.eks. arbeidsavklaringspenger (AAP) eller uførepensjon. En § 14 a vurdering gir likevel ikke søker et rettskrav på disse ytelsene. Et slikt krav forutsetter et tilleggsvedtak etter folketrygdloven kap. 11 eller 12. Utfallet av en behovs- og arbeidsvurderingen fattes i form av et enkeltvedtak som kan påklages i NAV systemet, jf. NAV loven § 14 annet ledd.

Etter det vi forstår skal NAV alltid fatte et eget vedtak om rett til f.eks. AAP eller uførepensjon etter bestemmelsene i folketrygdloven kap. 11 og 12. En klage på dette vedtaket vil klart utløse en rett til å egeninnvilge fritt rettsråd etter rettshjelploven § 11 annet ledd nr. 7. Spørsmålet er om en klage på et vedtak etter § 14 a bør utløse en tilsvarende rett. Vi viser til at NAV lovens § 14 a ble tilføyet i desember 2008 (i kraft februar 2010), dvs. at det ikke ble tatt stilling til bestemmelsens betydning ved utarbeidelsen av rettshjelploven § 11 annet ledd nr. 7, som ble vedtatt i 2005. Videre er det en slik nær og direkte sammenheng mellom bestemmelsen i § 14 a og bestemmelsene i folketrygdloven at reelle hensyn kan tilsi en likebehandling i rettshjelpsammenheng. Mens et vedtak om AAP eller uførepensjon tidligere ble fattet utelukkende med hjemmel i folketrygdloven, forutsetter dagens system at det fattes to vedtak etter to lover, for å få rett til tilsvarende ytelse. Utfallet av det første vedtaket (etter § 14 a) er en inngangsbillett og en absolutt forutsetning for videre behandling etter folketrygdloven. Vedtaket etter § 14 a er dermed bestemmende for brukerens rettigheter, og det kan være like nødvendig/viktig å påklage et vedtak etter § 14 a, som et vedtak etter folketrygdloven.

Vi antar at en utvidelse av rettshjelpsordningen til å gjelde klagesaker etter NAV lovens § 14 i liten grad vil ha økonomiske konsekvenser. Dette fordi det primært er spørsmål om på hvilket tidspunkt advokaten kan innvilge støtte, dvs. om det skal være adgang til å innvilge bistand allerede i trygdesakens innledende fase (når det fattes vedtak etter NAV loven § 14 a), eller om advokaten må vente til det eventuelt foreligger et vedtak etter folketrygdloven. I dag skal det i utgangspunktet bare innvilges en stykkpris, jf. stykkprisforskriften § 5 annet ledd nr. 12, i klagesaker som har sitt utspring i samme sykdom/skade/hendelse og hvor klagene fremmes i samme tidsrom, jf. kommentarene til stykkprisforskriften § 5 i Justisdepartementets veileder av 1. januar 2020. Dette innebærer at det ikke utløses en rett til to stykkpriser om det fremmes klage både etter NAV loven og folketrygdloven. Merarbeidet med to klager kan

imidlertid danne grunnlag for en utvidet bevilling, jf. stykkprisforskriften § 5 siste ledd og rettshjelpsforskriften § 3-5.

Vi mener det bør avklares om saker etter NAV-loven skal anses prioritert. Videre bør det tas stilling til om det foreslåtte taket på 15 timer, skal gjelde for det enkelte vedtak/klage i en trygdesak eller for saken som sådan.

Sosialsaker:

Utvalget foreslår at saker etter sosialtjenesteloven gjøres prioritert.

SRF støtter dette forslaget, og vil bemerke at dette etter vårt syn er det saksfeltet hvor det er størst grunn til å foreta en utvidelse. Dette er saker som har klare likhetstrekk med de prioriterte trygdesakene, jf. § 11 annet ledd nr. 7, og som betyr mye for den det gjelder. Vi er likevel i likhet med i trygdesakene noe i tvil om retten til støtte også bør omfatte vurdering av klage, men heller også her i retning av at de bør det.

Gjeldssaker:

Utvalget foreslår å innføre en rett til rettshjelp i saker som gjelder oppheving av gjeldsordning, jf. gjeldsordningsloven § 62 tredje ledd. Utvalget uttaler for øvrig at det bør innvilges støtte etter unntaksbestemmelsen i tilfeller hvor rettslig bistand kan være av stor betydning for søkeren.

Vi er enig i at en prioritering av gjeldssaker må begrenses til områder hvor det er mindre muligheten for veiledning fra NAV og namsmyndighetene. Det vil for øvrig være vanskelig å avgrense sakene ved en mer generell utvidelse. Vi viser til at det dreier seg om et stort antall saker som oppleves viktig for dem det gjelder. Vi mener derfor det må gis klarere signaler om når man har tenkt at det skal innvilges støtte etter unntaksbestemmelsen.

Saksområder som er vurdert, men som ikke prioriteres (kap. 24)

SRF vil generelt bemerke at det etter vårt syn er langt viktigere å heve inntektsgrensene for fri rettshjelp enn å utvide det saklige dekningsområdet. Sett på bakgrunn av utgiftsøkningen på kap. 470, bør en utvidelse av ordningen bare gjøres på områder der det er et særlig behov, og det fremstår som urimelig at det offentlige ikke yter bistand i form av prioritert fri rettshjelp.

Saker om voldsoffererstatning:

Utvalget foreslår å oppheve retten til fri rettshjelp i saker om voldsoffererstatning fra staten.

I vårt høringssvar til NOU 2016:9 - Rettferdig og forutsigbar voldsskadeerstatning - datert 28. februar 2017, uttalte Statens sivilrettsforvaltning blant annet følgende angående dekning av advokatutgifter i saker om voldsoffererstatning:

«Statens sivilrettsforvaltning erfarer at dagens regler for dekning av advokatutgifter er uoversiktlige og ineffektive for søkerne, advokatene, voldsoffererstatningsmyndighetene og domstolene. Det er derfor et stort behov for å klargjøre reglene om dekning av advokatutgifter. Det bør tilstrebes at de materielle reglene i voldsoffererstatningsloven – som en offentlig støtteordning – forenkles, også med det siktemål at behovet for juridisk bistand reduseres.»

Vi argumenterte videre for at det innføres en bestemmelse i voldsoffererstatningsloven som uttømmende regulerer dekning av saksomkostninger for søknader etter voldsoffererstatningsloven.

Justis- og beredskapsdepartementet sendte 4. september 2020 forslag til ny lov om erstatning fra staten til voldsutsatte på høring. Loven skal erstatte lov 20. april 2001 nr. 13 om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven) og forskrift 23. januar 1981 nr. 8983 om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling (voldsoffererstatningsforskriften).

Forslaget til ny lov innebærer en forenkling av gjeldende regelverk. Systemet er basert på at det stilles krav om at skadevolder er dømt til å betale erstatning til den voldsutsatte. Det forutsetter at hele erstatningskravet fremmes for og behandles av domstolene. Er skadevolder død, ukjent, under 15 år eller utilregnelig, foreslås det unntak fra kravet om dom, og at sakene behandles av Kontoret for voldsoffererstatning.

I høringsnotatets pkt. 16.4.4 uttaler departementet følgende:

«I saker der det foreligger dom, foreslås det at den voldsutsatte skal få erstatningen utbetalt fra staten uten søknad. Det vil med andre ord ikke være behov for advokatbistand til å fremme søknad i disse sakene. I saker der det gjøres unntak fra kravet om dom, foreslår departementet at søker kan få dekket advokatutgiftene til å søke om erstatning fra staten i medhold av ny lov om erstatning fra staten til voldsutsatte...

...Departementet foreslår på denne bakgrunn at det å bistå med å søke om voldsoffererstatning ikke lenger skal inngå i bistandsadvokatens oppdrag eller dekkes av rettshjelploven. Voldsutsatte skal i stedet kunne få dekket utgifter til advokat til å søke om erstatning i medhold av ny lov om erstatning fra staten til voldsutsatte...»

Departementets forslag er følgelig i tråd med det vi foreslo i vårt høringssvar av 28. februar 2017.

SRF vil kommentere det aktuelle forslaget i en egen høringsuttalelse til forslag til ny lov om erstatning fra staten til voldsutsatte. Dekning av advokatutgifter ved søknad om erstatning til voldsutsatte er nedfelt i utkast til ny paragraf 7 tredje ledd, omtalt i høringsnotatet sidene 113-119 og 133-134 (paragrafen).

SRF understreker at de nevnte lovforslag må ses i sammenheng, og at regelendringer i voldsoffererstatningsloven er av stor betydning for hvilket behov det vil være for rettshjelp på voldsoffererstatningsfeltet. Med forbehold om at voldsoffererstatningsregelverket endres i tråd med lovforslaget/blir vesentlig forenklet, støtter Statens sivilrettsforvaltning rettshjelpsutvalgets forslag om å oppheve retten til fri rettshjelp i saker om voldsoffererstatning og at en eventuell bestemmelse om dekning av nødvendig advokatbistand tas inn i særloven.

Bistand til personer som har vært utsatt for tvangsekteskap:

Utvalget foreslår å oppheve retten til rettshjelp til personer som har vært utsatt for tvangsekteskap. Etter utvalgets syn vil Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll gi det beste og tryggeste tilbudet til ofre for tvangsekteskap.

SRF er enig i forslaget og begrunnelsen. Vi viser for øvrig til at ordningen med rettshjelp i disse sakene benyttes i liten grad. Det ble registeret 13 tilfeller i 2019.

Bistand til å vurdere forhold av betydning for anmeldelse:

Utvalget foreslår å oppheve retten til rettshjelp for å vurdere anmeldelse. Det er vist til at det finnes flere andre tilbud som skal gi bistand til overgreps- og voldsofre, bl.a. krisesenter, overgrepsmottak, og politiets støttesenter for kriminalitetsutsatte. Utvalget anbefaler at disse tilbudene videreutvikles til å gi fornærmede i alvorlige straffesaker helhetlig bistand og støtte, istedenfor at retten til rettshjelp videreføres.

Vi mener det kan være gode grunner for forslaget, bl.a. at fornærmede kan få rask hjelp fra samme instans som de henvender seg til tidlig i saksforløpet. Krisesentrene få for øvrig allerede i dag tilskudd til å drive juridisk bistand for de som benytter sentrene.

Saker om likestilling og diskriminering:

Saker om likestilling og diskriminering er ikke prioritert i dagens rettshjelplov, og utvalget foreslår at sakene fortsatt skal behandles etter den uprioriterte skjønnsbestemmelsen. Det er likevel foreslått at avgjørelser fra nemnder skal tillegges vekt i vurderingen etter denne bestemmelsen, og at personer som har vunnet frem i diskrimineringsnemnda normalt bør innvilges støtte. Videre skal uttalelser fra Likestillings- og diskrimineringsombudet tillegges stor vekt.

SRF støtter forslaget. Vi mener det er gode grunner for å vektlegge uttalelser fra offentlige nøytrale ombud og nemnder. Dette i motsetning til rene interesseorganisasjoner, jf. forslag til ny § 9 (2). Dette omtales nærmere under punktet nedenfor.

Saker om helserettigheter:

Utvalget foreslår ikke å innføre rett til støtte i saker om helserettigheter som ikke involverer tvang. Det er vist til at en del av behovet dekkes av pasient- og brukerombudene, og at det er flere interesseorganisasjoner som gir rådgivning og bistand. For øvrig er alvorligheten i sakene sterkt varierende og det er ofte ikke juridisk bistand det er størst behov for. Saksområdet egner seg derfor ikke så godt for lovfesting. Utvalget mener at det heller bør innvilges støtte etter skjønnsbestemmelsen i saker av stor betydning hvor rettslig bistand er nødvendig. Uttalelser fra helse- og pasientombudene bør tillegges stor vekt i vurderingen etter skjønnsbestemmelsen. Videre bør anbefalinger ifra interesseorganisasjoner vanligvis tillegges stor vekt.

SRF er i hovedsak enig i utvalgets argumentasjon og konklusjon. Vi er likevel generelt noe skeptiske til at anbefalinger fra interesseorganisasjoner i alminnelighet skal tillegges stor eller avgjørende vekt. Vi mener at slike uttalelser må vektlegges, men at de må ses i sammenheng med de øvrige opplysningene i saken. Vår erfaring er at enkelte uttalelser fra interesseorganisasjoner ikke er tilstrekkelig objektive. Vi erfarer at saken anses prinsipiell ut fra et subjektivt ståsted, mens forvaltningen og domstolen er av en annen oppfatning.

Vi mener for øvrig at det generelt er viktig å videreføre prinsippet om at det i utgangspunktet er typen sak som avgjør om man har krav på fri rettshjelp, og ikke om man tilhører en utvalgt gruppe, f.eks. en bestemt pasientgruppe. Det er mange slike grupper i samfunnet som ønsker egne regler om rettshjelp for sin gruppe. SRF mener det er en bedre løsning at rettshjelp gis uavhengig av gruppe, men basert på hva saken gjelder. Det kan likevel legges vekt på individuelle forhold hos søkeren, både i vurderingen av om det skal gis rettshjelp og i hvilket omfang.

Saker etter opplæringsloven:

Utvalget foreslår ikke å innføre rett til støtte i saker etter opplæringsloven, bl.a. fordi sakens betydning varierer mye.

SRF er enig i dette. Vi mener også at området ikke er egnet for lovregulering fordi det er vanskelig å avgrense sakstypene som eventuelt skulle være prioritert. Saker som er spesielt støtteverdige bør istedenfor støttes ved å innvilge rettshjelp etter skjønnsbestemmelsen.

Rettshjelp i saker utenfor de prioriterte områdene (kap. 25)

Utvalget foreslår at skjønnsbestemmelsen i ny § 9 skal gi større mulighet til å få innvilget rettshjelp i flere sakstyper enn i dag, og at det ikke lengre skal legges vekt på om saken har likhetstrekk med saker på de prioriterte områdene. Det bør etter utvalgets syn innvilges støtte i alle saker av særlig stor betydning hvor søkeren ikke har mulighet til å ivareta sine rettslige interesser uten rettslig bistand. I vurderingen skal det legges vekt på søkerens mulighet til å vinne frem i saken, styrkeforholdet mellom partene og sakens prinsipielle interesse. Videre bør det legges stor vekt på anbefalinger fra ombud, interesseorganisasjoner samt fra domstoler, nemder og andre konfliktløsningsorgan.

SRF vil bemerke at det også etter gjeldende lov er anledning til å innvilge rettshjelp i alle sakstyper (forutsatt at ikke § 5 om lovens subsidiære karakter kommer til anvendelse). Vi forstår derfor utvalget slik at de mener at det skal føres en mer liberal praksis, når det uttales at det skal bli større mulighet til å få innvilget rettshjelp i flere sakstyper enn i dag. Det er likevel ikke gitt nærmere retningslinjer om hvilken praksis som bør føres på ulike felt, og på hvilke områder det eventuelt bør mykes opp. Det er viktig med slike signaler for at forvaltningen skal kunne følge opp ønsket om en liberalisering av praksis.

Vi vil videre bemerke at dagens formulering om at det skal ses hen til om saken har likhetstrekk med de prioriterte sakstypene, ikke er til hinder for at det også innvilges rettshjelp i andre saker enn de som har direkte likhetstrekk. Etter gjeldende praksis er dette bare ett av flere vurderingskriterier. Vi har ingen innvendinger til at kriteriet fjernes, men kan ikke se at det i seg selv vil føre til noen realitetsendring av betydning. Det vil uansett være naturlig å se hen til hvor alvorlig og inngripende sakene er, og hvilken betydning og konsekvenser den har for søker.

Vi har merket oss at det nå istedenfor skal legges vekt på om saken har stor betydning for søkeren. Dette kriteriet vil bli utfordrende å praktisere, fordi det regelmessig anføres at dette er situasjonen, uten at saken nødvendigvis fremstår som spesielt støtteverdig objektivt sett. Argumentet er vanskelig å imøtegå, fordi saken ofte oppleves å bety svært mye for den det gjelder. Det kan likevel ikke være slik at det skal gis støtte til rettshjelp i enhver sak som oppleves å bety mye for en person. Vi tenker derfor at dagens vurderingstema om at saken objektivt sett må berøre søker i særlig grad, gir bedre veiledning. Det følger da også av merknadene til ny § 1 tredje ledd om lovens formål, at det bare skal gis bistand hvor saken er viktig for den enkeltes livskvalitet og levestandard også sett i et objektivt perspektiv. Dette kan med fordel fremgå direkte av loven.

Vi ser at det i vurderingen av sakens betydning også skal ses hen til søkerens mulighet til å vinne frem i saken. Til dette vil vi bemerke at forvaltningen vil ha begrensede muligheter til å foreta en slik vurdering, men unntak av de tilfellene hvor resultatet er åpenbart. Vi viser til at en søknad om rettshjelp i alminnelighet ikke inneholder tilstrekkelige opplysninger til at forvaltningen, på en hensiktsmessig måte, vil kunne ta stilling til utfallet av saken. En søknad om rettshjelp inneholder bare opplysninger fra den ene parten, og det gis som regel ikke opplysninger som taler til ugunst for denne. Det vil derfor være utfordrende å få tilgang til informasjon som underbygger at en sak ikke vil kunne føre frem. I tillegg vil det bli ressurskrevende å praktisere en slik ordning. Vi vil på denne bakgrunn anta at dette er et vurderingskriterium som i praksis vil bli benyttet i liten grad, og at det relativt sjeldent vil være grunnlag for å avslå en søknad med den begrunnelse at saken ikke vil føre frem.

Vi ser at det likevel kan være grunn til å ha muligheten til å benytte dette vurderingsmomentet, fordi tilsvarende vurdering gjøres i saker etter EMK. Det kan likevel stilles spørsmål ved om det prinsipielt sett er riktig at rettshjelpmyndighetene skal ta stilling til sannsynligheten for at en sak vil føre frem, før den er behandlet av kompetent myndighet. Videre må spørsmålet ses i sammenheng med hvilken kompetanse som skal ligge i henholdsvis forvaltningen og domstolen, jf. del I pkt. 4. Det forutsettes at domstolen ikke skal foreta en vurdering som nevnt.

Det skal videre legges vekt på om saken er av prinsipiell interesse. Dette er et forhold som det legges stor vekt på også i dag. Det er likevel slik at saken i tillegg må være av personlig betydning for søkeren. Vi har merket oss at utvalget mener det bør innvilges støtte til rettshjelp, selv om saken ikke har spesielt stor betydning for søkeren. Etter vårt syn bør ikke en offentlig rettshjelpsordning gi støtte i saker som ikke er viktig for den som fremmer saken. Dette må anses å være i strid med formålet som er foreslått i ny § 1 annet ledd.

SRF har for øvrig merket seg at det i vurderingen etter skjønnsbestemmelsen skal legges stor vekt på anbefalinger fra ombud og interesseorganisasjoner samt fra domstoler, nemder og andre konfliktløsningsorgan. Vi er enig i at uttalelser fra relevante, nøytrale institusjoner skal tillegges stor vekt, men stiller oss som tidligere nevnt tvilende til at anbefalinger fra interesseorganisasjoner generelt skal tillegges slik vekt. Vi mener at slike uttalelser skal vektlegges, men at de må ses i sammenheng med de øvrige opplysningene i saken, og at de ikke nødvendigvis skal anses avgjørende.

Saker med tilknytning til utlandet (kap. 26)

Utvalget viderefører hovedregelen om at rettshjelpen må gjelde et oppdrag som det er naturlig at en advokat i Norge utfører. Det forslås likevel at den nye lovens virkeområde begrenses til saker i Norge og saker etter norsk rett i utlandet. Når det gjelder rettslig bistand til norske borgere som er involvert i rettsprosesser i andre land, mener utvalget at ytelser til disse bør gis som konsulær bistand.

SRF ser at det er enkelte fordeler med at Utenriksstasjonene vurderer behovet for advokatbistand fra utenlandsk advokat i utlandet. Dette fordi de kjenner de lokale forholdene, herunder hvilke alternative offentlige forsvarer, bistandsadvokatordninger og rettshjelpsordninger som finnes i det aktuelle landet. I dag må Fylkesmannen innhente slik informasjon fra utenriksstasjonen. Forslaget vil dermed bidra til at søkeren vil kunne få et raskt svar, i saker som ofte haster og er av stor betydning for den det gjelder. Stasjonene kan videre ta hensyn til lokale kostander og prisnivå, og hvilken annen konsulær bistand som kan gis.

På den annen side dreier det seg totalt sett om et begrenset antall saker, som i dag håndteres meget bra av Fylkesmannen Oslo og Viken (FMOV). Saksfeltet ble for en del år siden overført fra samtlige fylkesmannsembeter til ett embete for å sikre likebehandling og rask håndtering. Bakgrunnen for denne overføringen var at tilfanget av saker ikke var stort nok til at de øvrige embetene fikk tilstrekkelig erfaring og kompetanse på feltet. Vi stiller oss på denne bakgrunn tvilende til at disse sakene bør legges til et stort antall utenriksstasjoner, som på tilsvarende måte vil få liten erfaring med sakene. Hensynet til likebehandling tilsier ikke en slik løsning. Det gjør heller ikke hensynet til søkerne og deres mulighet til å klage over et avslag på juridisk bistand. Vi antar at det ikke er klageadgang over utenriksstasjonenes beslutning om å yte konsulær bistand.

Vi viser her også til at FMOV har etablert god kontakt med Utenriksdepartementet og aktuelle utenriksstasjoner, og har fått omfattende erfaring med hvilke ordninger som finnes i ulike land. Denne kompetansen vil eventuelt kunne overførers og videreutvikles ved et annet embete eller hos en sentralisert rettshjelpforvaltning. Vi kan dermed ikke se at prosessen med å innhente slik informasjon forsinker saksbehandlingen i slik grad at dette bør være avgjørende.

Vi ser det for øvrig som en utfordring at det i saker som gjelder rettsprosesser i andre land, regelmessig også innvilges bistand til advokat i Norge. Dette gjelder både i straffesaker og i saker om barnebortføring. I dag behandles begge former for bistand etter rettshjelploven § 12. Vi antar at det ikke er tenkt at norske utenriksstasjoner skal innvilge rettshjelp til norsk advokat som yter bistand i Norge. Ettersom bistanden gjelder en rettsprosess/sak i utlandet, omfattes saken strengt tatt heller ikke av den nye rettshjelploven, som bare gjelder saker i Norge.

Når det gjelder barnebortføringssakene forstår vi det likevel slik at lovens virkeområde skal tolkes utvidende til også å gjelde saker som pågår i utlandet, men hvor det også er behov for bistand i Norge, jf. forslag til ny § 7 (a) som bl.a. gjelder barnebortføringssaker. Etter vårt syn vil dette gi et lite brukervennlig system, fordi søker/advokat må forholde seg til to etater (både rettshjelpforvaltningen og utenriksstasjonen) for å søke om rettshjelp i samme sak. Det blir dessuten vanskelig å se ytelsene i sammenheng og tilpasse omfanget av hvor mye rettshjelp som skal gis i og utenfor Norge, slik man gjør i dag. I straffesakene er det ikke gitt noen særskilt hjemmel for bistand i Norge, hvilket indikerer at slik bistand eventuelt må gis etter skjønnsbestemmelsen i § 9.

Vi kan ikke se at den aktuelle problemstillingen er omtalt i utredningen, og mener det bør ses nærmere på konsekvensene av forslaget før man eventuelt går videre med det. SRF støtter ikke forslaget slik det nå fremstår.

Barnebortføringssaker:

Utvalget foreslår at saker etter barnebortføringsloven gjøres til et prioritert område for alle parter, herunder for bortfører.

Vi er enig i at det i noen tilfeller kan være rimelig å yte støtte også til bortfører, f. eks der det er spørsmål om det overhodet foreligger en bortføring. I tilfeller hvor det åpenbant dreier seg om en urettmessig bortføring, er det ikke like god grunn til at det offentlige skal yte støtte. Vi viser til at det er et generelt prinsipp i dagens rettshjelpsordning at det ikke gis bistand i saker som har sitt utspring i forhold som søker selv åpenbart har ansvaret for og kan klandres for. Det er ikke en begrunnelse som brukes ofte, men det er etter vårt syn prinsipielt ikke riktig at det offentlige skal støtte slike forhold. Det må for øvrig anses tilstrekkelig, slik det er i dag, at bortfører kan få rettshjelp etter skjønnsbestemmelsen når det ut fra sakens karakter er rimelig.

Utvalgets forslag om at utenrikstjenesten også skal overta ansvaret for å innvilge rettshjelp til utenlandsk advokat i barnebortføringssaker støttes ikke, jf. argumentasjonen foran. Det vises til at det ofte er behov også for norsk advokat i disse sakene, og at bistand i utlandet og Norge bør ses i sammenheng.

Saker for EMD:

Utvalget har foreslått at retten til rettshjelp videreføres i saker for EMD, dog slik at rettshjelpen gis gratis uten behovsprøving.

SRF er enig i at den som er part i en sak som er tatt til behandling i EMD fortsatt bør ha rett til rettshjelp. Vi har imidlertid merket oss at det ikke er gitt noen begrunnelse for hvorfor rettshjelpen skal være gratis i disse sakene. Dette er etter vårt syn ikke gitt at alle, uansett inntekt og formue, skal få gratis rettshjelp, selv om saken i utgangspunktet er støtteverdig når den er tatt til behandling i EMD.

Offentlige tvangsinngrep og andre saker hvor staten dekker alle kostnadene ved rettslig bistand

Barnevernssaker (kap. 27)

Utvalget mener at hensynet til rettsikkerheten tilsier at rettshjelpen fortsatt bør være gratis for alle parter i barnevernssaker for fylkesnemnda og domstolen. Det er også foreslått at dagens regler om rett til rettshjelp på rettsrådsstadiet beholdes. I tillegg anbefales det at de private partene gis rett til advokat dersom det er aktuelt at barnevernet som frivillig hjelpetiltak formidler plass til barnet i fosterhjem, institusjon eller omsorgssenter for mindreårige.

SRF er enig i at det ikke bør innføres egenandeler i barnevernssaker som behandles i fylkesnemnda, domstolen eller som i dag er prioritert etter rettshjelploven § 11 første ledd nr. 2. Det dreier seg her om svært alvorlige inngrep fra statens side. De involverte er dessuten ofte ressurssvake, og man vil trolig ikke oppnå særlige innsparinger ved å gjøre området behovsprøvd. En slik endring vil dessuten fremstå som urimelig.

Vi ser også at det kan være grunn til at foreldrene skal kunne rådføre seg med advokat i forbindelse med frivillig plassering av barnet i fosterhjem, institusjon eller omsorgssenter. Dette er vanskelige avgjørelser og inngripende tiltak, som ofte har tvang som et bakteppe. Partene vil i dag regelmessig kunne få rettshjelp etter unntaksbestemmelsen i § 11 tredje ledd i saker av denne karakter. Det er lite hensiktsmessig at partene må motsette seg plassering for å ha krav på advokat etter de prioriterte bestemmelsene. Det kan derfor være grunn til å innføre en prioritert bestemmelse også for disse tilfellene.

Utvalget har videre foreslått at rettshjelpsforvaltningen gis en skjønnsmessig adgang til å innvilge *gratis* rettshjelp i barnevernssaker utenfor fylkesnemnda/domstolen. Fordi utvalgets forslag til skjønnsbestemmelse i ny rettshjelplov bare gir mulighet til å søke om behovsprøvd støtte, foreslås det at regelen om skjønnsmessig innvilgelse av gratis rettshjelp *flyttes* til barnevernsloven.

SRF har merket seg at det ikke er gitt noen begrunnelse for hvorfor rettshjelpen i uprioriterte barnevernssaker skal være gratis. I merknadene til bestemmelsen, jf. pkt. 33.2.2 er det uttalt at en slik adgang til å innvilge gratis rettshjelp i andre barnevernssaker enn de som er nevnt i loven, også finnes i gjeldende rettshjelplov. VI finner grunn til å understreke at dette ikke er situasjonen, slik at utvalgets uttalelse om dette må bero på en misforståelse.

Vi ser at barnevernssaker i utgangspunktet er av stor betydning for den enkelte, og at slike saker ofte vil berøre søker i særlig sterk grad. Barnevernssakene er likevel, som andre sakstyper, av ulik karakter og alvorlighetsgrad. Vi kan dermed ikke se at det er særlige grunner som tilsier at disse sakene skal behandles annerledes enn andre sakstyper som behandles etter den alminnelige skjønnsbestemmelsen. Vi mener herunder at det ikke bør gis gratis rettshjelp i uprioriterte barnevernssaker.

Det faktum at bistanden skal være gratis indikerer etter vårt syn at det kun unntaksvis bør være aktuelt å benytte bestemmelsen, og da i inngripende saker med likhetstrekk med de som er prioritert etter loven. Utvalget har likevel uttalt at praksis skal være mindre restriktiv enn i dag. Vi viser i den forbindelse til at SRF de siste årene har signalisert til fylkesmannsembetene at det skal føres en liberal praksis i uprioriterte barnevernssaker, herunder at gjeldende retningslinjer ikke skal praktiseres strengt. Det er viktig at det gis signaler om hvor listen eventuelt skal ligge, herunder i hvilken grad de kriterier som i dag benyttes for å innvilge rettshjelp etter rettshjelploven § 11 tredje ledd kan legges til grunn i vurderingen etter en eventuell ny bestemmelse.

Det gis i dag som hovedregel ikke fritt rettsråd på undersøkelsesstadiet eller i saker som gjelder frivillige hjelpetiltak. Dette fordi barnevernet har omfattende opplysnings- og veiledningsplikt i slike saker. For at det skal være nødvendig med juridisk bistand må det ha oppstått en konfliktsituasjon mellom den private part og barneverntjenesten. Konflikten må være av en slik art at parten må antas å ha behov for advokatbistand for å få løst problemet. Det skal i vurderingen legges vekt på sakens/inngrepets karakter, herunder hvor alvorlig inngrep det er tale om. Dersom barnevernet f.eks. stiller inngripende vilkår for å unngå omsorgsovertakelse, partene motsetter seg tiltakene og sakkyndige rapporter underbygger sakens alvor, taler dette for at det kan være nødvendig med advokatbistand. Det kan i også ses hen til om det har vært gjentatte og langvarige undersøkelser, om søker tidligere er fratatt et barn og om det er dokumentert kritikkverdige forhold ved saksbehandlingen. Videre skal partens mulighet for selv å ivareta sine interesser vurderes. Det er også av betydning

om advokatens bistand kan medvirke til eller har vært medvirkende til at partene er kommet frem til en minnelig ordning, slik at man unngår å få saken brakt inn for fylkesnemnda.

Praksis på dette området er som nevnt relativt liberal, og det kan stilles spørsmål om det er rimelig å innvilge gratis rettshjelp i alle saker hvor det i dag gis bistand etter skjønnsbestemmelsen i rettshjelploven § 11 tredje ledd. Dette sett opp mot at det i alle andre sakstyper, også de av alvorlig og inngripende karakter, må betales egenandel. Vi mener det er grunn til å vurdere dette spørsmålet nærmere, og at løsningen med gratis bistand ikke bør velges kun for å passe inn i et eventuelt nytt lovsystem.

Vi forstår det for øvrig slik at den alminnelige skjønnsbestemmelsen i rettshjelploven ikke skal komme inn som et supplement til bestemmelsene i barnevernsloven, dvs. at det ikke skal være adgang til å søke om behovsprøvd rettshjelp i barnevernssaker hvor det ikke gis gratis bistand. Dette fremgår imidlertid ikke klart. Det fremgår heller ikke om rettshjelp kan avslås under henvisning til at barneverntjenesten skal dekke advokatutgifter som et tiltak.

Utvalget har videre foreslått at systemet med forhåndsfastsettelse av salær må innføres også i fylkesnemnda. Vi er enig i at salærsystemet bør være det samme som i domstolen. Dagens ordning med ulike betalingsordninger i nemnda og retten er ikke gunstig og skaper uheldige insentiver for å bringe saker inn for retten. Systemet med forhåndsfastsatte tak gjør det også mulig å ta hensyn til at rettshjelpbehovet er ulikt hos partene som følge av ulike roller i saken. Som nevnt under punktet om hvor mange rettshjelptimer som kan gis i hver sak, bør det også i saker for nemnda stilles spørsmål om det kan være hensiktsmessig å innføre standardiserte tak.

SRF er ellers enig med utvalget i at endringer og innsparinger på barnevernsfeltet i første rekke bør gjøres i de materielle bestemmelsene. Vi har bl.a. merket oss forslagene om delvis skriftlig behandling i fylkesnemnda og normering av tid til hovedforhandling, som er forslag vi mener det er grunn til å vurdere nærmere.

Kommentarer til lovforslag og merknader til barnevernloven, jf. utredningens pkt. 33.2.

I ny § 6-11 første ledd bokstav a) er det foreslått at dagens lovtekst i rettshjelploven § 11 første ledd nr. 2 bokstav a) videreføres. Til dette vil vi bemerke at ordlyden bør endres fordi den er uklar og ikke lenger dekker den faktiske situasjonen. I praksis gis bistand etter denne bestemmelsen i de tilfeller hvor det er fattet et akuttvedtak som ikke blir påklaget til fylkesnemnda. Man har sett det slik at et akuttvedtak i seg selv er så inngripende at parten bør ha krav på advokatbistand, også når vedtaket ikke påklages. Det er en fordel om advokaten kan avverge unødige fylkesnemndssaker, og regelverket bør ikke oppfordre til å måtte fremsette en klage for å ha krav på fri rettshjelp. Dersom vedtaket blir påklaget dekkes bistanden som fri sakførsel etter § 17 tredje ledd nr. 2. En nærmere redegjørelse for praksis i de aktuelle sakene er gitt i rettshjelprundskrivet pkt. 6.3.

I ny § 6-11 siste ledd er det uttalt at det kan gis gratis juridisk bistand «*dersom det er omstendigheter ved saken som tilsier at partene har et særlig behov for rettslig bistand, eller dersom slik bistand vil kunne være avgjørende for å finne løsninger som er til det beste for barnet*». Vi mener at disse kriteriene er for vage og gir for lite informasjon om hvilke vilkår som faktisk stilles. Det anføres ofte i barnevernssaker på rettsrådsstadiet at det er nødvendig med advokatbistand for å løse saken. Dette er et argument som er vanskelig å motsi, men som ikke kan være tilstrekkelig til å innvilge gratis advokatbistand. Parten mener også ofte å ha et særlig behov for bistand, fordi barneverntjenesten oppleves som en motpart, bl.a. som følge av tidligere erfaring med barnevernet. Vi har merket oss at utvalget mener at bestemmelsen er aktuell hvor tillitten mellom barnevernet og foreldrene er liten. Vi vil bemerke at dette gjelder et stort antall saker, og at dette i seg selv ikke kan være tilstrekkelig

grunn til å innvilge gratis rettshjelp. Vi mener at forholdet til barneverntjenestens opplysnings- og veiledningsplikt må avklares nærmere. Etter det vi kan se er ikke dette omtalt, og det fremstår uklart om undersøkelsessaker og saker om frivillige hjelpetiltak som hovedregel fortsatt skal avslås. Dette under henvisning til at barneverntjenesten skal undersøke og opplyse saken, og ikke er en motpart på dette stadiet. Vi viser for øvrig til det som er sagt ovenfor om at det bør gis tydelige signaler om hvor listen for rettshjelp skal ligge i uprioriterte barnevernssaker.

I merknadene til ny § 6-11 annet ledd er det forslått at dagens stykkpris på 7 timer videreføres i saker som nevnt i bestemmelsen. Etter vårt syn er dette et greit utgangspunkt, men det må tas i betraktning at dette er en sakstype hvor det regelmessig er behov for ytterligere bistand. Det må derfor være adgang til å få innvilget flere timer, og det bør innføres en hjemmel for dette. Det gir dårlig harmoni i regelverket om det i saker etter rettshjelploven skal kunne gis betydelig mer bistand (tak på 15 timer) enn i saker etter særlovgivningen, som i utgangspunktet gjelder mer støtteverdige saker.

I § 7-8 nytt tredje ledd er det uttalt at reglene i rettshjelploven gjelder *så langt de passer*. Vi mener det fremstår uklart hvilke av lovens regler som skal gjelde, og at det bør vises konkret til hvilke bestemmelser i rettshjelploven som er ment å komme til anvendelse, jf. det som er sagt under del I pkt. 1.

Andre tvangsinngrep (kap. 28)

Utvalget foreslår å videreføre dagens ordning, hvor det først og fremst gis gratis rettshjelp i tvangssaker som behandles av domstolene og domstollignende organ. I tillegg videreføres ordningen med gratis rettshjelp ved klage til fylkesmannen i saker om undersøkelse og behandling uten eget samtykke etter psykisk helsevernloven § 4-4.

SRF er enig i at det fortsatt bør gis gratis rettshjelp i de aktuelle sakene. Vi viser til at det dreier seg om inngripende tiltak av meget stor betydning for den det gjelder.

Utvalget har videre foreslått å innføre en rett til rettshjelp til barn som er plassert på barnevernsinstitusjon eller omsorgssenter for mindreårige, og som blir utsatt for tvang.

Vi støtter forslaget om at barn skal ha rett til rettshjelp i forbindelse med klager til fylkesmannen over tvangsbruk på institusjonen der de bor. Dette er saker av stor velferdsmessig betydning for barnet, som i utgangspunktet er i en sårbar situasjon. Barnevernet, som er den instans som har utøvd tvangen, vil i slike saker ikke kunne gi tilstrekkelig nøytral bistand. Det kan heller ikke legges til grunn at foreldre eller foresatte vil kunne ivareta barnets interesse. På denne bakgrunn er vi enig i at det innføres en stykkprisbetaling på 5 timer i de aktuelle sakene.

Utvalget har også foreslått at rettshjelpbehovet til innsatte i fengsel dekkes gjennom en spesiell advokatordning for fengslene. Det er anbefalt at det settes av fem årsverk, fordelt på noen advokater i hver region.

SRF mener at dette er et forslag som det er grunn til å vurdere nærmere, herunder se på hvordan det kan organiseres på en hensiktsmessig måte. Vi er enig i at det dreier seg om en vanskeligstilt gruppe, som har et stort rettshjelpbehov. Videre har innsatte i liten grad mulighet til å benytte seg av andre rådgivningsalternativ. Det må likevel forutsettes at fengselsvesenet og kriminalomsorgen vil kunne gi noe bistand i kraft av sin opplysnings- og veiledningsplikt. Hvilke oppgaver som eventuelt skal ivaretas av en advokatordning må avgrenses i forhold til dette. Det må også forutsettes at det dreier seg om saker knyttet til straffegjennomføring.

Utlendingssaker (kap. 29)

Utvalget mener at rettshjelpen i utlendingssaker primært bør rettes inn mot forvaltningens behandling av sakene, og at rettshjelpen fortsatt bør være gratis. Videre forslås det at stykkpris beholdes som system for salærfastsettelse i utlendingssaker utenfor domstolen, unntatt ved personlig fremmøte for Utlendingsnemnda (UNE). I tilfeller hvor det gis rettshjelp for domstolene, foreslår utvalget at rettshjelplovens regler om rettshjelp for domstolene brukes så langt de passer.

SRF er i stor grad enig i disse utgangspunktene.

Utvalget foreslår at det fortsatt skal være rett til rettshjelp i alle utlendingssaker hvor det i dag er en slik rett. Det foreslås likevel at stykkprisene økes i en rekke sakstyper.

Vi er enig i at ordningen med gratis rettshjelp videreføres i saker som i dag er prioritert. Vi er også enige i at det er god grunn til å heve stykkprisen på flere områder. Etter vår erfaring gjelder dette spesielt betalingen for personlig fremmøte i UNE der stykkprisen i dag er 5 timer, mens et gjennomsnittlig nemndsmøte varer i over 6 timer. I disse sakene innvilges det i dag regelmessig en utvidet bevilling, som innebærer en betaling på minimum 11 timer. Det kan derfor med fordel settes en ny stykkpris i de aktuelle sakene. Vi har merket oss at Utvalget foreslår at møtetiden skal betales etter medgått tid, og at det i tillegg skal betales 3 timer for forberedelser. Vi ser at dette kan være en god løsning, med mindre møtetiden gjennomgående er av såpass lik varighet at sakene fortsatt er egnet for stykkprisregulering. I motsatt fall er vi enig i forslaget.

Vår erfaring er for øvrig at det spesielt er behov for å øke stykkprisen i Dublinssaker. Vi har registeret at det ofte benyttes 3-4 timer i disse sakene. Vi er derfor usikre på om det er grunn til å øke stykkprisen fra 2 til 5 timer.

I de øvrige sakene hvor det er foreslått nye stykkpriser, har vi i liten grad fått tilbakemelding om at det er behov for å øke stykkprisene. Det er også et begrenset antall klagesaker som gjelder utvidet bevilling i andre utlendingssaker enn de som gjelder personlig fremmøte. Statistikken viser imidlertid at gjennomsnittlig timebruk i mange saker ligger i nærheten av, men noe i overkant av gjeldende stykkpriser[2]. Vi ser at dette kan skyldes at arbeidet blir tilpasset betalingen. Det innvilges på den annen side regelmessig utvidet bevilling, hvor det gis betaling godt over stykkprisen. Vi mener samlet sett at det er grunn til å se nærmere på om det faktisk er grunnlag for å øke et flertall av stykkprisene i slik grad som foreslått.

Utvalget har videre foreslått at rettshjelpforvaltningen gis en skjønnsmessig adgang til å innvilge *gratis* rettshjelp i utlendingssaker. Fordi utvalgets forslag til skjønnsbestemmelse i ny rettshjelplov bare gir mulighet til å søke om behovsprøvd støtte, foreslås det at regelen om skjønnsmessig innvilgelse av gratis rettshjelp flyttes til utlendingsloven.

SRF har merket seg at det ikke er gitt noen begrunnelse for hvorfor rettshjelpen i slike saker skal være gratis. Vi ser at mange utlendingssaker betyr mye for den enkelte, og at slike saker ofte vil berøre utlendingen i særlig sterk grad. Utlendingssakene er likevel, som andre sakstyper, av ulik karakter og alvorlighetsgrad, og de mest alvorlige sakene er prioriterte nettopp på grunn av sin inngripende karakter. Vi kan dermed ikke se at det er særlige grunner som tilsier at utlendingssaker som ikke er prioriterte, skal behandles annerledes enn andre uprioriterte sakstyper, som behandles etter den alminnelige skjønnsbestemmelsen i rettshjelploven.

I følge forslag til ny utlendingslov § 92 sjette ledd skal det gis gratis rettslig bistand dersom saken har særlig stor betydning for utlendingen eller den har prinsipiell betydning, og utlendingen vanskelig vil kunne ivareta sine rettslige interesser uten slik bistand.

[2] Basert på statistikk fra rettsraad.no for 2019, som viser medgått tid både i stykkprissaker og i saker hvor det søkes om utvidet bevilling. Statistikken omfatter ca. 80 % av alle sakene på rettsrådsstadiet.

Vi har merket oss at bestemmelsen etter ordlyden gjelder *rettslig bistand,* dvs. bistand for domstolen. Dette i motsetning til juridisk rådgivning, som er betegnelsen utvalget benytter på bistand utenfor domstolen. Samtidig fremgår det av kommentarene til bestemmelsen at bistand kan gis i andre utlendingssaker enn sakene som er nevnt i første til femte ledd (som også gjelder juridisk rådgivning). Vurderingen skal dessuten være lik vurderingen etter skjønnsbestemmelsen i ny § 9 (som gjelder bistand både i og utenfor domstolen), og praktiseres mindre restriktivt enn skjønnsbestemmelsene i gjeldende § 11 tredje ledd (fritt rettsråd) og § 16 tredje ledd (fri sakførsel). Vi har merket oss at det også i forslaget til endringer i utlendingsloven § 126 sjette ledd er benyttet formuleringen rettslig bistand, selv om det dreier seg om bistand i forbindelse med saksbehandlingen i UDI. Det fremstår etter dette uklart om det faktisk er ment at det bare skal være adgang til å innvilge skjønnsmessig bistand i saker for domstolen. Det bør klargjøres om det er ment at man også skal kunne innvilge gratis juridisk rådgivning etter § 92 sjette ledd, og terminologien bør i så fall tilpasses (dette gjelder også § 126 sjette ledd). I motsatt fall bør det klargjøres om man har tenkt at den alminnelige skjønnsbestemmelsen i rettshjelploven § 9 skal komme inn som et supplement til bestemmelsene i utlendingsloven, dvs. at det skal være adgang til å søke om behovsprøvd rettshjelp i utlendingssaker hvor det ikke gis gratis bistand. Dette fremstår imidlertid som et lite oversiktlig system, som vi ikke vil anbefale.

Det faktum at bistanden skal være gratis indikerer at det kun unntaksvis bør være aktuelt å benytte bestemmelsen, og da i inngripende saker med likhetstrekk med de som er prioritert etter loven. Utvalget har likevel uttalt at praksis skal være mer liberal enn dagens restriktive praksis, slik at terskelen for å innvilge gratis rettshjelp skal ligge på omtrent samme nivå som i sakene som behandles etter skjønnsbestemmelsen i ny rettshjelplov. Som tidligere påpekt er det imidlertid uklart hvor denne terskelen er ment å ligge. Det er viktig med slike signaler for at forvaltningen skal kunne følge opp ønsket om en liberalisering av gjeldende praksis. Dette gjelder særlig når det foreslåtte vurderingskriteriet er såpass vagt (saken har særlig stor betydning for utlendingen). Dette hevdes i så godt som alle søknader, og det er derfor viktig at det gis klare signaler og konkrete eksempler på hvilke situasjoner man mener det bør gis rettshjelp i etter den nye skjønnsbestemmelsen. Dette gjelder uavhengig av om bistanden skal gis gratis eller ikke.

Vi har for øvrig merket oss at utvalget mener at det bør gis rettshjelp etter skjønnsbestemmelsen når en utlending blir kalt inn til nemndsmøte med personlig fremmøte, i saker hvor utlendinger ikke har rett til rettshjelp. Det er presisert at dette særlig gjelder innkalling til nemndsmøte om omgjøringsbegjæring i sakstyper som er prioritert ved første gangs behandling. Utvalget viser til at slike saker har stor betydning for partene, og at innkalling til møte tyder på at saken inneholder kompliserte elementer.

SRF vil bemerke at det ikke nødvendigvis fremstår som rimelig å innvilge bistand i alle slike saker. Vi viser til at saker på omgjøringsstadiet minimum har vært behandlet av forvaltningen i to instanser, og at utlendingen har fått gratis juridisk bistand i forbindelse med klagebehandlingen. Ofte har sakene vært behandlet et stort antall ganger av UNE, idet det ikke er noen begrensninger i hvor mange ganger utlendingen kan be om en ny vurdering. Videre har vi forstått det slik at det ikke nødvendigvis er de mest støtteverdige sakene som behandles av nemnda med personlig fremmøte. Sakene gjelder ofte søkerens troverdighet, og problemstillinger som kunne vært behandlet tidligere om utlendingen ikke hadde holdt tilbake opplysninger eller hadde gitt disse på et tidligere tidspunkt. Videre kan saken gjelde omfattende politisk aktivitet, som er utført etter at utlendingen kom til Norge. Vi mener at det derfor fortsatt bør gjøres en konkret vurdering av sakens støtteverdighet, og at det ikke bør være noen automatikk i å innvilge rettshjelp i saker på omgjøringsstadiet, selv om saken i utgangspunktet var prioritert. Dette kan for øvrig dreie seg om et potensielt stort antall saker dersom forslaget til særdomstolsutvalget, om at langt flere saker bør behandles med personlig fremmøte, følges opp.

Vurdering av sakstyper hvor det i dag ikke gis rettshjelp:

Utvalget foreslår at det bør innføres en rett til gratis rettshjelp i saker om utvisning på grunn av straffbare forhold. Det er bl.a. vist til at utvisning er et svært inngripende vedtak.

SRF ser at de aktuelle sakene har stor betydning for de det gjelder, men støtter likevel ikke forslaget. Vi viser i utgangspunktet til at det er et generelt prinsipp i dagens rettshjelpsordning at det ikke gis bistand i saker som har sitt utspring i forhold som søker selv åpenbart har ansvaret for og kan klandres for. Det er ikke en begrunnelse som brukes ofte, men det er etter vårt syn prinsipielt ikke riktig at det offentlige skal støtte slike forhold.

I saker om utvisning for straffbare forhold er personen det gjelder dømt, slik at det ikke er tvil om at det er et straffbart forhold. Flere av sakene gjelder alvorlige og gjentatte brudd på straffeloven, og utlendingen har hatt forsvarer til å ivareta sine interesser i forbindelse med den rettslige behandlingen av disse spørsmålene. Øvrige vurderingstema i utvisningssaken er hvilken tilknytning vedkommende har til Norge og hvilke konsekvenser en utvisning vil ha for eventuelle familiemedlemmer. Dette er ikke vurderinger av utpreget juridisk karakter, og det må antas at de fleste selv vil kunne legge frem denne typen opplysninger. Det vil i disse sakene også variere hvor sterkt saken berører utlendingen. Det må derfor i utgangspunktet anses tilstrekkelig, slik det er i dag, at den som har fått et varsel om utvisning kan få rettshjelp etter skjønnsbestemmelsen når det ut fra sakens karakter er rimelig.

Som et alternativ til å gjøre saker om utvisning for straffbare forhold prioriterte, kan det eventuelt vurderes om dagens restriktive praksis bør gjøres noe mer liberal. I dag gis det bare helt unntaksvis fritt rettsråd dersom den som skal utvises har spesielt sterk tilknytning til landet. I praksis er det lagt til grunn at søkeren må ha bodd større deler av sitt liv i Norge, være etablert med jobb eller familie og mangle tilknytning til det landet vedkommende utvises til. I vurderingen ses det også hen til hjemmelen for utvisningen, herunder hvor alvorlig lovbrudd søker har begått og hvor lenge vedkommende har blitt utvist for. Det er fullt mulig å praktisere en ordning hvor det stilles noe mindre strenge krav til tilknytning, og vi mener at dette bør vurderes, heller enn at saksfeltet gjøres prioritert.

Utvalget foreslår også å innføre en rett til rettshjelp i saker hvor tingretten har truffet avgjørelse til gunst for utlendingen, og staten anker. SRF støtter dette forslaget, og viser til at dette er et moment som det også i dag legges meget stor vekt på.

Videre foreslår Utvalget å opprette en ordning som sikrer at flere prinsipielle utlendingssaker blir brakt inn for rettslig prøving for domstolene. Det er foreslått at én eller flere organisasjoner som jobber på utlendingsfeltet, f.eks. NOAS, gis øremerket støtte på 4 millioner kroner hvert år, til å føre prinsipielle utlendingssaker for domstolene. Det er forutsatt at organisasjonen plukker ut saker de mener reiser spørsmål som bør prøves for domstolen, og betaler for rettshjelpen i disse sakene.

SRF ser en del innvendinger mot at en interesseorganisasjon skal få kompetanse til å innvilge rettshjelp på et spesifikt saksområde. Dette vil innebære at søker er prisgitt f.eks., NOAS sin vurdering, og at det ikke er adgang til å klage på et avslag. Videre vil NOAS vurdering av hva som er en prinsipiell sak, ikke nødvendigvis være i tråd med det forvaltningen eller domstolen anser som prinsipielt, jf. tidligere merknader om dette. Det kan også stilles spørsmål om det er rimelig å særbehandle et saksfelt på denne måten, mens den alminnelige skjønnsbestemmelsen skal gjelde på alle andre områder, f.eks. i trygdesaker, som også er saker av stor betydning for mange, og hvor det også må anses å være et behov for å overprøve forvaltningens vedtak.

Det oppstår også praktiske spørsmål i forhold til hvordan oppdraget skal betales. Vi har merket oss at det er foreslått at NOAS skal betale for bistanden, men det er ikke sagt noe om hvorvidt reglene i rettshjelploven skal gjelde. Vi stiller spørsmål om dette betyr at NOAS også skal ta stilling til advokatens salæroppgave. Dette anses i så fall ikke som en god løsning.

Vi mener at man kan oppnå at flere utlendingssaker blir prøvd for domstolen ved å benytte den foreslåtte skjønnsbestemmelsen i utlendingsloven § 92 sjette ledd eller i rettshjelploven ny § 9. Det vises til at det er signalisert at det generelt skal føres en mer liberal praksis i saker som faller inn under disse bestemmelsene. Videre skal det både legges vekt på om saken er prinsipiell og om interesseorganisasjoner anbefaler at saken prøves for domstolen. Ved å myke opp praksis noe vil flere saker kunne prøves, samtidig som søkerne vil beholde retten til en toinstans behandling. I tillegg vil reglene som gjelder omfanget av rettshjelpen og salærfastsettelsen kunne anvendes på vanlig måte. Som tidligere nevnt må det klargjøres om man har tenkt at den alminnelige skjønnsbestemmelsen i rettshjelploven § 9 skal komme inn som et supplement til bestemmelsene i utlendingsloven.

Andre saker hvor det offentlige skal dekke utgiftene til rettslig bistand (kap. 30)

Erstatning for straffeforfølgning:

I dag har siktede som reiser krav om erstatning for strafforfølgning etter kap. 31 i straffeprosessloven krav på advokat uten behovsprøving, jf. rettshjelploven § 11 første ledd nr. 3. Utvalget har foreslått å flytte bestemmelsen til straffeprosessloven.

Etter SRFs syn er det grunn til å stille spørsmål ved om det er riktig å videreføre regelen om at alle har rett til juridisk bistand i disse sakene. Andelen krav som fremsettes ved hjelp av advokatbistand er høy, 93 % i 2015 og 2016[3]. Det antas at andel krav som fremsettes via advokat har vært på dette nivået også i årene etter 2016. I det vesentligste av sakene kreves det kun oppreisning[4]. En ikke ubetydelig andel av disse sakene er kurante og godtgjøres etter standardiserte satser. I mange av sakene hvor det innvilges erstatning etter strafforfølgning, er erstatningsbeløpet som utbetales lavt. Eksempelvis er det en del saker som kun ender i utbetaling av standardisert sats for ett eller to døgn i politiarrest, dvs. en utbetaling på kr 1 500 eller kr 3 000. I 2019 ble det utbetalt kr 40,8 millioner i erstatning etter strafforfølgning[5]. I fire enkeltsaker ble det utbetalt høye beløp på tilsammen 32 millioner kroner. Øvrige saker med utbetaling endte på tilsammen kr 8,8 millioner. Til sammenligning ble det i 2019 utbetalt til sammen ca. 5 millioner kroner i fritt rettsråd i saker om erstatning etter strafforfølgning.

SRF anser at det i utgangspunktet ikke er nødvendig med advokatbistand i flere av disse sakene. I 2016 ble omlag 40 % av sakene avslått og i underkant av 5 % av sakene ble avvist[6]. For perioden 2017-2019 ble 38,1-48,5 % av kravene avslått og 1,8-4,0 % av kravene avvist. Medvirkningsbestemmelsen kom til anvendelse i ca. 30 % av sakene i 2016[7] og 23-25 % av sakene i perioden 2017-2019, og advokatene redegjør sjelden for de vurderingstemaene som her er aktuelle og som kravstiller selv er nærmest til å belyse. SRF mottar følgelig en rekke krav hvor det er åpenbart at kravet ikke kan føre frem og/eller hvor den juridiske bistanden ikke treffer, og hvor begrunnelsen for å tilkjenne fritt rettsråd ikke slår helt til.

Utgangspunktet bør etter vårt syn være at kravstiller har krav på dekning av advokatbistand når dette fremstår som nødvendig. Dette fordi erstatningskravet har sitt utspring i et inngrep fra det offentlige. Det er likevel ikke gitt at det skal gis bistand i alle saker uavhengig av behovet/vanskelighetsgrad og uavhengig av vedkommendes inntekt.

---

[3] «Kartlegging av ordningen med erstatning i anledning strafforfølgning», Menon-publikasjon nr. 14/2017, heretter kalt Menon-rapporten, figur 6

[4] Menon-rapporten figur 7

[5] SRFs årsrapport 2019

[6] Menon-rapporten figur 2

[7] Menon-rapporten figur 19

Spørsmålet er om det er mer hensiktsmessig at saksomkostningene dekkes som en del av kravet, og at dette tilkjennes der vilkårene for erstatning ellers er til stede. En annen mulighet er å gjøre et utvalg av disse sakene prioritert med behovsprøving eller å gjøre saksområdet som sådan uprioritert, slik at det bare gis bistand i saker som er av en viss kompleksitet.

Prosessen knyttet til fremsettelse av erstatningskrav kan forenkles ved at det utarbeides et elektronisk søknadsskjema. Dette vil kreve lovendring av strpl. § 449[8]. I de fleste tilfeller vil politidokumentene være eneste dokumentasjon i saken. I dag er det politidistriktet som mottar erstatningskravet og som sender politidokumentene til SRF sammen med kravet. Ved alternativt elektronisk søknadsskjema til SRF kan SRF innhente politidokumentene elektronisk. Endring til elektronisk søknadsskjema som nevnt over vil etter SRFs syn avhjelpe ulempene for de som eventuelt ikke lenger gis dekning til juridisk bistand i disse sakene.

Uansett hvilke regler som vedtas for dekning av juridisk bistand i disse sakene, er det etter vårt syn ønskelig at det tas inn en presisering i lovteksten i strpl. § 450 første ledd om hvem som skal dekke bistanden, slik at det ikke er noen tvil om hvor kravet om dekning av den juridiske bistanden skal fremsettes.

Vernepliktige i saker om fritak fra tjeneste av overbevisningsgrunner:

Utvalget foreslår å videreføre bestemmelsen om gratis fri rettshjelp i saker om fritak fra tjeneste i Forsvaret av overbevisningsgrunner.

SRF er enig i at disse sakene har et tvangselement som tilsier at bistanden fortsatt bør være gratis.

Saker hvor søksmål er anbefalt av Sivilombudsmannen:

Utvalget foreslår at private parter fremdeles skal få gratis advokat i saker anbefalt av Sivilombudsmannen, men at ansvaret for innvilgelsen flyttes til Ombudsmannen selv.

SRF er enig i at det fortsatt bør gis gratis rettshjelp i de aktuelle sakene. Dette fordi det dreier seg om et lite antall prinsipielle saker, som ofte er av stor betydning for mange. Vi ser heller ingen betenkeligheter med at Ombudsmannen formelt innvilger rettshjelp i disse sakene. Det er i dag Ombudsmannen som i realiteten beslutter at det skal gis rettshjelp, selv om domstolen formelt har kompetansen til å innvilge bistanden. Utvalget har imidlertid ikke gitt noen begrunnelse for hvorfor Ombudsmannen selv skal administrere akkurat dette rettshjelptilbudet, herunder om man tenker seg at Ombudsmannen også skal ta stilling til og utbetale salæret.

Vi har merket oss at det er forslått at rettshjelploven skal gjelde så langt den passer, og vi stiller da spørsmål om det ikke er mest hensiktsmessig at også dette saksområdet administrerers som de øvrige saksfeltene.

[8] Straffeprosessloven er under revidering, jf. NOU 2016:24.

Vergemål:

Utvalget har foreslått å flytte bestemmelsen i rettshjelploven § 16 første ledd nr. 5 om fri rettshjelp til den som er begjært fratatt rettslig handleevne eller som begjærer et vedtak om fratakelse av rettslig handleevne opphevet etter vergemålsloven, til vergemålsloven § 76.

Forutsatt at departementet velger å rendyrke rettshjelploven, som en lov med økonomisk behovsprøving, er SRF enige i at hjemmelen for gratis rettshjelp i saker som nevnt i rettshjelploven § 16 første ledd nr. 5 flyttes til vergemålsloven. Det er videre naturlig at den nye hjemmelen fremgår av lovens § 76. Det er likevel nødvendig å presisere nærmere hvilke saker/grupper som omfattes av bestemmelsen.

Ordlyden i vergemålsloven § 76 første ledd er at «staten bærer alle kostnader med saken». Spørsmålet er hvilke saker man her sikter til. Dette bør fremgå direkte av bestemmelsen, eventuelt med henvisinger til de aktuelle paragrafene i loven.

I utredningen nevnes bare de som er begjært fratatt rettslig handleevne eller som begjærer et vedtak om fratakelse av rettslig handleevne opphevet etter vergemålsloven, dvs. de som direkte er omtalt i rettshjelploven § 16 første ledd nr. 5. I følge rettspraksis[9] omfatter imidlertid bestemmelsen også privat part som fremsetter en begjæring om rettslig fratakelse av vergemål etter vergemålsloven § 22. Vi oppfatter at utvalget har lagt til grunn at det bare er parten vergemålet gjelder som skal få fri rettshjelp, men dette er ikke vurdert. Det bør presiseres at staten fortsatt skal dekke kostnadene knyttet til rettssaken for private parter på begge sider, ikke bare den vergemålet gjelder.

Det følger videre av rettspraksis[10] at sakskostnader i saker etter vergemålsloven § 19, må fremmes etter reglene i rettshjelploven. Dette er saker om foreldre som blir fratatt vergerollen for sine barn. I og med at utvalget foreslår å flytte bestemmelser om kostnadsansvar til vergemålsloven § 76, som verken etter sin ordlyd eller lovens system vil gjelde saker etter § 19, må det tydeliggjøres hvordan lovgiver mener at disse sakene skal vurderes.

Vergemålsloven kapittel 9, der § 76 står, inneholder saksbehandlingsregler for domstolene i de sakstypene som framgår av § 68 første og andre ledd. Dette er både saker om fratakelse av rettslig handleevne, overprøving av vedtak om opprettelse av vergemål truffet etter vergemålsloven § 20 og vedtak om å avslå opphevelse av vergemål etter § 63. I og med at den foreslåtte lovteksten ikke begrenser statens kostnadsansvar til saker om fratakelse av rettslig handleevne, oppfatter vi at staten skal betale kostnadene i alle sakstypene nevnt i vergemålsloven § 68. Dette bør imidlertid gå tydelig fram av lovteksten. Selv om vanlige vergemål er frivillige, er det gode grunner for at staten dekker kostnadene til personer som mener å ha et feilaktig opprettet vergemål.

Forutsatt at § 76 første ledd skal forstås slik at alle sakstypene som nevnt overfor skal dekkes av staten, synes det gjenværende innholdet i andre ledd å være en informasjonsplikt for retten. Det er da et spørsmål om denne informasjonsplikten bare skal gjelde i saker om fratakelse av rettslig handleevne, og bare overfor den personen saken gjelder. Dersom andre ledd er ment å ha en annen rettsvirkning enn dette, bør bestemmelsen skrives om. Vi mener det bør tydeliggjøres hva det rettslige innholdet i andre ledd er ment å være.

Utvalget har for øvrig foreslått at det tas inn en formulering i § 76, om at «reglene i rettshjelploven gjelder så langt de passer». Vi vil som tidligere nevnt påpeke at en slik generell henvisning vil skape uklarhet når det gjelder hvilke bestemmelser som er ment å

[9] LB-2016-206906
[10] HR-2017-888-U

komme til anvendelse. Vi mener derfor at det bør vises direkte til de aktuelle bestemmelsene, jf. del I pkt. 1.

Økonomiske og administrative konsekvenser (kap. 31)

Utvalget har lagt frem to alternative forslag til reform. Alternativet som anbefales innebærer at statens utgifter til rettshjelp går opp med ca. 22 %. Det er i tillegg utarbeidet et alternativ hvor statens utgifter holdes på omtrent samme nivå som i dag, dvs. ca. kr. 700 millioner. Det er da ikke tatt høyde for en økning i salærsatsen, hvilket Utvalget også anbefaler. Denne økningen vil i seg selv innebære en vesentlig økning i utgiftene til rettshjelp.

SRF har merket seg at det knytter seg stor usikkerhet til begge alternativene, og at usikkerheten gjelder en rekke av endringsforslagene. Videre har vi merket oss at det ikke er estimert hva det vil koste å opprette et nytt forvaltningsorgan eller samlokalisere fylkesmennenes oppgaver. Tilsvarende gjelder for utvikling og drift av en landsdekkende digital plattform mv.

SRF har ikke grunnlag til å overprøve de beregninger som utvalget har gjort. Vi oppfatter likevel usikkerheten knyttet til de økonomiske konsekvensene som så store, at det vil innebære en betydelig risiko å iverksette forslagene slik de nå foreligger. Vi mener også at det burde ha vært utredet om alternative modeller for levering av rettshjelp ville gitt mer rettshjelp for pengene. Det bemerkes at det allerede i dag brukes langt mer på rettshjelp i Norge enn i land det er naturlig å sammenligne oss med. Den foreslåtte løsningen med fortsatt bruk av kun privatpraktiserende advokater er som tidligere nevnt kostbar og ikke alltid like egnet.

SRF kan samlet sett ikke se at den foreslåtte ordningen vil gi brukerne så god tilgang til rettshjelp, at det kan forsvares å øke utgiftene i den grad som er foreslått.

Merknader til de enkelte bestemmelsene (kap. 32)

Vi vil under dette punktet kommentere et forslag som Utvalget ikke har omtalt i de øvrige kapitlene i utredningen.

Hvem som kan få støtte:

Det fremgår av ny § 4 at støtte til rettshjelp bare skal gis til fysiske personer. Dette innebærer en endring fra gjeldende rett der også ideelle sammenslutninger unntaksvis kan få rettshjelp, jf. rettshjelploven § 4 første ledd annet punktum.

SRF er i utgangspunktet enig i at rettshjelploven primært bør gjelde fysiske personer. Vi har registret at svært få ideelle sammenslutninger søker om rettshjelp, og at slike søknader sjelden innvilges. Videre har ikke sammenslutninger samme behov for støtte som privatpersoner, fordi utgiftene kan fordeles på medlemmene.

Vi mener likevel at det kan være grunn til å være oppmerksom på forholdet mellom ny § 4 og retten til rettshjelp etter EMK. Det har i praksis vært spørsmål om et selskap som er ilagt tilleggsskatt kan søke om fri sakførsel etter rettshjelploven, eller om gjeldende § 4 første ledd første punktum er til hinder for dette. EMK art 6 gir visse særrettigheter til straffesiktede i konvensjonens forstand, og ileggelse av tilleggsavgift regnes normalt som straff etter konvensjonen. Etter bestemmelsens nr. 3 bokstav c kan en siktet i enkelte tilfeller ha krav på vederlagsfri advokatbistand. Konvensjonens bestemmelser er gitt forrang i norsk rett etter menneskerettsloven § 3, jf. § 2. I HR-2015—1934—A, i en sak om tilleggsskatt, synes Høyesterett å ha forutsatt at krav om dekning av advokatutgifter etter EMK art 6 nr. 3 bokstav

c, skal behandles etter rettshjelplovens bestemmelser. I lagmannsrettens avgjørelse, som Høyesterett sluttet seg til, ble det blant annet uttalt at «En eventuell motstrid mellom det materielle dekningsomfanget etter EMK artikkel 6 og rettshjelploven, herunder forholdet til rettshjelploven § 4 første ledd første punktum, må etter lagmannsrettens syn løses med utgangspunkt i forrangsbestemmelsen i menneskerettsloven § 3».

Sivilombudsmannen har på bakgrunn av dette lagt til grunn at en søknad om fri sakførsel fra et selskap bør vurderes både etter rettshjelploven § 16 tredje ledd og etter EMK art 6. SRF har i praksis fulgt opp dette. Forrangsbestemmelsen vil gjelde også i forhold til ny § 4, slik at ordlyden i ny § 4 i utgangspunktet må kunne innskrenkes til å gjelde fysiske personer. Spørsmålet blir om § 4 i tilstrekkelig grad er tilpasset EMK.

Med hilsen

Line Schei Mogenstad
avdelingsdirektør

Vivi Danielsen
fagdirektør

Dette brevet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevet underskrift